

Sociologicko- antropologický výzkum

**Sociologicko-antropologický
výzkum mínění obyvatel v lokalitě
„U Věžičky“ ve Žďáru nad Sázavou
s cílem zjistit rozvojový potenciál
zdejších veřejných prostranství**

Žďár
nad
Sázavou*

Červen 2024

Autoři zprávy:

Mgr. Michaela Konopíková, Ph.D.,

Mgr. Tomáš Retka, Ph.D.,

Mgr. Lada Viková, Ph.D.

Na zprávě spolupracovali:

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.,

Mgr. Libor Dušek, Ph.D.,

doc. PhDr. Martin Soukup, Ph.D.,

PhDr. Hana Synková, Ph.D.

Sociologicko-antropologický výzkum

Sociologicko-antropologický výzkum mínění obyvatel v lokalitě „U Věžičky“ ve Žďáru nad Sázavou s cílem zjistit rozvojový potenciál zdejších veřejných prostranství

Obsah

1 Charakteristika území a obyvatel lokality „U Věžičky“	1
Ohlédnutí do minulosti	3
Poděkování	5
2 Zadání projektu, metodologie a průběh výzkumu.....	6
3 Přehled výsledků dotazníkového šetření.....	9
3.1 Jak se žije na Věžičce	10
3.2 Co si obyvatelé a obyvatelky města přejí	12
3.2.1 Kdo si přeje dětské hřiště?	13
3.2.2 Kdo si přeje sportoviště?	15
3.2.3 Kdo si přeje budování klidových zón?	17
3.2.4 Ostatní přání a požadavky vybraných zájmových skupin	19
4 Identifikované zájmové a jiné skupiny a analýza jejich potřeb	21
4.1 Rodiče s předškolními dětmi	24
4.2 Školní děti a mládež	26
4.3 Mateřské školy a školní družiny.....	27
4.4 Senioři.....	29
4.5 Lidé v produktivním věku	30
4.5.1 Zastánci klidu.....	30
4.5.2 Zastánci aktivit a oživení prostoru.....	31
4.6 Chovatelé psů	32
4.7 Komunita kolem Café Stalingrad.....	32
4.8 Skupina osob kolem „večerky“, lidé se závislostmi a další skupiny uživatelů sociálních služeb	33
4.9 Majitelé aut: zastánci plošného parkoviště	34
4.10 Zahrádkáři v zahrádkářské kolonii	36
4.11 Cyklisté	38
5 Obyvatelé svobodáren se zvláštním zřetelem k „svobodárce“ č. 6	39
5.1 Kontaktní hypotéza	40
5.2 Lavičky: více a na více místech	41
5.3 Hřiště, jako jsme měli my	42
5.4 Vzpomínky na „romský komunitní klub“	43
5.5 Proč je „svobodárka“ č. 6 se svým blízkým okolím označována za vyloučenou lokalitu?	44
5.6 Závěr	45
6 Mentální mapy a percepce prostoru	46
7 Shrnutí	48
7.1 Vnímání prostoru.....	50
7.2 Očekávání	50
7.3 Obavy	51
7.4 Potenciály	51
7.5 Definovaná rizika potenciálních kolizí.....	53
8 Návrhy řešení	55
8.1 Navržené změny stávajícího stavu.....	55
8.2 Souhrnná doporučení	57
Zdroje	59
Seznam příloh	60

Seznam vyobrazení

Obr. č. 1. Květinový záhon před jedním z bytových domů. Foto: Výzkumný tým.	8
Obr. č. 2. Z dostavby domu zvaného „Věžička“. Zdroj: Ze sbírek Regionálního muzea Žďár nad Sázavou/Horní Okružní, č. snímku IMG_0115. [Nedatováno, autor neuveden.]	9
Obr. č. 3. Mapa části Žďár 3, červená linie vyznačuje hranice lokality výzkumu. Zdroj: Město Žďár nad Sázavou.	11
Obr. č. 4. Současná podoba hřiště u „Věžičky“, 11. 6. 2024 (úterý odpoledne). Foto: Výzkumný tým.	17
Obr. č. 5. Prolézačka raketa, v pozadí muchomůrky. Zdroj: Regionální muzeum Žďár nad Sázavou. Sběrka fotografií „Horní Okružní/ 70“, název digitalizovaného snímku: IMG_0064. [Nedatováno, autor neuveden.]	18
Obr. č. 6. Točící se prolézačka, v pozadí muchomůrky. Zdroj: Regionální muzeum Žďár nad Sázavou. Sběrka fotografií „Horní Okružní/ 70“, název digitalizovaného snímku: IMG_0059. [Nedatováno, autor neuveden.]	19
Obr. č. 7. Nevyužitá plocha na místě bývalého hřiště u „Věžičky“, 11. 6. 2024. Foto: Výzkumný tým.	21
Obr. č. 8. Zatím neopravená lavička nedaleko domu zvaného „Věžička“, 24. 6. 2024. Foto: Výzkumný tým.	22
Obr. č. 9. Kostky zamezující parkování dle rezidentů nebezpečné pro děti na kolech – viz kap. 4.2. Foto: Výzkumný tým.....	27
Obr. č. 10. Kudy jít? Chodníky se proměňují na parkovací místa. Foto: Výzkumný tým.	28
Obr. č. 11. Zahrádkářská kolonie. Foto: Výzkumný tým.	29
Obr. č. 12. Popraskané povrchy chodníků u bývalého hřiště „Věžička“ - vlevo je vidět poslední ze sedmi svobodáren. Foto: Výzkumný tým, 15. 7. 2023	31
Obr. č. 13. Prostor bývalého hřiště u „Věžičky“ se již z části proměnil v parkoviště. Foto: Výzkumný tým, 25. 6. 2024.	34
Obr. č. 14. Romská kapela „Trio Band“ se připravuje na vystoupení před kavárnou Café Stalingrad, 15. 7. 2023. Foto: Výzkumný tým.	36
Obr. č. 15. Mentální mapa 1 obyvatel Stalingradu.	38
Obr. č. 16. Mentální mapa 2 obyvatel zejména svobodárny číslo šest.	39
Obr. č. 17. Plakátek informující rezidenty o plánovaném výzkumu. Zdroj: KSKA FF UPCE ve spolupráci s Městem Žďár nad Sázavou.....	51

Charakteristika území a obyvatel lokality „U Věžičky“

Městská část Žďár 3 představuje typický příklad urbanismu 50. let 20. století v duchu socialistického realismu. Několikapodlažní bytové domy velkoryse rozesté v prostoru doplňuje příjemně vzrostlá zeleň. Některé z nich disponují miniaturními vnitrobloky, kterým místní obyvatelé neřeknou jinak než dvorky nebo hnízda. Historicky se daná čtvrť již od doby svého vzniku nazývala Stalingrad a toto neformální pojmenování přetrvalo mezi obyvateli Žďáru až do dnešních dní. Stalingrad je nejstarším sídlištěm ve městě. Jeho výstavba souvisí s průmyslovým rozvojem města a počátkem fungování strojírenského podniku ŽĐAS. Není bez zajímavosti, že na výstavbě sídliště a úpravách veřejného prostoru se podíleli rovněž samotní obyvatelé. Celé sídliště je protkáno vzrostlou zelení a jeho součástí je také podlouhlý blok domů, tzv. „Věžička“, nazvaný podle charakteristické věže umístěné na střeše jedné z bytovek. Přímo před „Věžičkou“ se nachází rozlehlé prostranství trojúhelníkovitého tvaru, které v logice původního urbanistického návrhu mělo sloužit jako alternativa náměstí nabízející možnost pro potkávání a sociální kontakty místních obyvatel. V současnosti větší část této plochy již po několik desetiletí leží ladem; menší část, jež je oddělena cestou pro pěší, potom slouží jako parkoviště. Prostor ze všech stran lemují bloky bytových domů, v nichž má svůj domov přibližně 1400 obyvatel.

Z hlediska struktury obyvatelstva je městská část Žďár nad Sázavou 3 poměrně heterogenní, jak z pohledu nejvyššího dosaženého vzdělání, tak z hlediska věkové škály. Zde je ovšem nutné zdůraznit, že sídliště postupně prochází generační obměnou. Přicházející mladé rodiny s dětmi postupně nahrazují první generaci starousedlíků, z nichž mnozí prožili na Stalingradu celý svůj život.

Většina budov a bytových jednotek v okolí „Věžičky“ se nachází v soukromém vlastnictví a obývají je buď samotní majitelé a majitelky bytů s rodinami, nebo jsou pronajímány. Bytovky se vyznačují jednotnou podobou cihlových domů, často opatřenými zdobnými prvky jako jsou římsy, lunety a sgrafita. Některé z nich vzaly z své v posledních letech při zateplování objektů polystyrenem. Výjimku tvoří pás bytových domů v oblasti ulice Okružní, který má ve vlastnictví město Žďár nad Sázavou. Jedná se o celkem sedm paralelních objektů, v nichž se nachází 200 bytů (A07). Některé jsou propojené, takže vzniklý tvar připomíná písmeno „U“. Těchto konkrétních sedm budov původně fungovalo jako takzvané svobodárny; tedy nabízely rozměrově minimalistické ubytovací kapacity svobodným pracovníkům a pracovnícím, kteří našli ve městě zaměstnání ať už v průmyslovém provozu nebo třeba ve školství. Nyní byty ve „svobodárnách“, jak je starousedlíci stále nazývají, slouží často přes stísněné rozměry nájemníkům a celým rodinám. „Svobodárku“ číslo šest, která se již na první pohled liší neutěšeným stavem fasády, obývají majoritně osoby, které jsou dle definice města ohroženy sociálním vyloučením, romské rodiny a taktéž povětšinou samostatně etnickí Češi. Šestka také jako jediný objekt na sídlišti má status sociálně vyloučené lokality. Ve zmíněném bytovém domě byly detekovány sociálně-patologické jevy, proto je zde na popud města zřízena kancelář sociální pracovníce.

Pravidelně se zde také pohybuje policejní hlídka, která dohlíží na pořádek ve veřejném prostoru. Okrajově se sociálně patologické jevy objevují dle svědectví pracovníků správcovské společnosti také ve svobodárnách číslo čtyři a pět, ale v mnohem menším rozsahu. Soužití majoritní populace a Romů není na Stalingradě úplně bezproblémové, jak dokládají svědectví Romů a etnických Čechů. Romové poukazují na ustavičnou marginalizaci ze strany některých svých českých sousedů a na druhé straně rezidenti z majority zase verbalizují stížnosti na nepřiměřený hluk a nevhodné chování určitých členů romské komunity, které se projevuje hlavně v oblasti volného prostranství před bytovým domem „Věžička“.

Prostor v okolí jednotlivých bytových domů si mnozí rezidenti zvelebují svépomocí. Před mnoha vchody jsme zaregistrovali upravené a precizně udržované záhonky s květinami a okrasnými keři. I tyto autentické zásahy do veřejného prostoru dokazují, že obyvatelé a obyvatelky sídliště mají ke svému bydlišti vztah, který sahá za prahy jejich vlastních bytů. V průběhu času došlo také k úbytku veřejných prostor, například samoobsluha byla přebudována na bytové jednotky. V současné době dochází k příchodu nových obyvatel — nájemníků, kterým pronajímají byty starousedlíci, již se ze sídliště stěhují do svých rekreačních chalup. Ze strany města Žďár nad Sázavou neproběhly do rozvoje sídliště v posledních desetiletích žádné zásadnější investice. Prostoru neprospívá ani živelné a nekoncepční parkování v nitru sídliště.

Obr. č. 1. Květinový záhon před jedním z bytových domů. | Foto: Výzkumný tým.

Ohlédnutí do minulosti

Přítomnosti by nebylo bez minulosti, a proto je třeba se v úvodu studie seznámit se stručnou historií vzniku a vývoje sídliště Stalingrad (jehož je „Věžička“ přirozeným nejen architektonickým centrem), a to zejména v sociálně-demografickém kontextu. V prvních dvou poválečných letech se v rámci dosídlování pohraničí ze Žďáru odstěhovalo 1 078 občanů, načež bylo v březnu 1948 v rámci úkolu „pomoci zaostalým krajům“ rozhodnuto o zprůměrnění města (Grošov 1988: 12). 1. 1. 1949 se Žďár stal okresním městem (v roce 1950 má pouhých 4 511 obyvatel) a zárukou jeho rozvoje i rozvoje celého okolí byla výstavba Žďárských strojírén a sléváren (ŽĎAS), jejichž provoz začíná v roce 1951 (tamtéž: 9 a 14). V kontextu rozvíjejícího se strojírenského podniku se pochopitelně zvyšuje počet obyvatel. Bylo tedy nutné řešit bytovou výstavbu, její občanskou a technickou vybavenost atd. a v relativně krátkém čase je realizováno sídliště Stalingrad, jehož stavba započala současně s výstavbou Žďasu v r. 1950. Má 2 114 bytů a včetně dostavby bylo dokončeno v r. 1965 (tamtéž: 30 a 31). Koncem roku 1951 již bylo předáno k užívání prvních sedm dvoupatrových domů. K roku 1954 se váže záznam, že úroveň bydlení byla celkově nízká, ale po těžkých poválečných letech přesto lákala do města další pracovníky s rodinami (Švoma, Filka 1998: 127 a 138). Staví se i Střední průmyslová škola strojnická, strojírenské učiliště, 2. základní škola a v 60. letech je proces výstavby soustředěn zejména na stavbu sídliště U průmyslové školy. Podoba města se dynamicky mění po výstavbě dalších sídlišť a nárůstu obyvatel: v r. 1961 zde žije 9 824 rezidentů, v r. 1970 15 489, v r. 1980 již 20 426 a o šest let později 22 095 obyvatel. I autoři pozdně normalizační brožurky přiznávají, že rychlému nárůstu obyvatelstva neodpovídala technická, a hlavně občanská vybavenost (Grošov 1988: 27). Sídlíště Stalingrad bylo v r. 1964 přejmenováno Žďár 3, jeho vžitý název se však udržel v povědomí obyvatel dodnes (Švoma, Filka 1998: 141).

Desetiletí prázdný prostor u „Věžičky“ v tuto chvíli postrádá smysluplné využití a svou nízkou estetickou kvalitou nepředstavuje místo vhodné pro trávení volného času (odhlédneme-li od toho, že plocha postrádá funkční prvky, které by k trávení volného času vybízely). Kromě několika prastarých laviček a malého dětského hřiště na něm totiž nic není. V souvislosti s revitalizačními snahami města Žďár nad Sázavou se pozornost jeho představitelů zaměřila i na tento doposud zanedbaný městský prostor s cílem navrhnout jeho úpravu, aby místním obyvatelům poskytoval platformu pro volnočasové aktivity. Pro revitalizaci zmíněného prostoru je nezbytné prozkoumat jeho komunitní potenciál a na základě analýzy odvodit uživatelské funkce tohoto místa. V současnosti se v daném prostranství vyskytují nejčastěji rodiče s malými dětmi na hřišti a romští obyvatelé tzv. svobodáren, kteří si kompenzují nedostačující podlahovou plochu malometrážních bytů pobytem venku. Sídlíště Stalingrad svou původní urbanistickou koncepcí reflektovalo tehdejší potřeby jeho obyvatel, dobové představy o životním stylu a způsobu trávení volného času. O téměř sedmdesát let později je více než nutné reagovat na transformaci společenského života a uzpůsobit jí veřejný prostor tak, aby byl přívětivým místem pro všechny.

Obr. č. 2. Z dostavby domu zvaného „Věžička“. | Zdroj: Ze sbírek Regionálního muzea Žďár nad Sázavou/ Horní Okružní, č. snímku IMG_0115.

V rámci výzkumu v lokalitě „Věžička“ tým pořádal mj. setkání s rezidenty sídliště Stalingrad. Na jednom z nich zazněl názor, že „Věžička“ je „územím nikoho“. Hned úvodem je třeba konstatovat, že „Věžička“ tímto územím rozhodně není. Kdyby totiž byla, tak by místní obyvatelé, kteří tento prostor často považují za srdce či centrum sídliště Stalingrad, neměli zájem o jeho zvelebení. „Věžičku“ totiž mnohdy pokládají za oblíbené místo, k němuž se váží dětské i pozdější vzpomínky a každodenní život. Zájem o zvelebení lokality tedy jednoznačně je. Ale jakým způsobem renovaci provést, aby byli spokojeni pokud možno všichni? Tato otázka úzce souvisí právě s problematikou, „koho“ území je a jak zde spolu lidé vycházejí. Řečeno jazykem společenských věd: jakým způsobem rozkrýt a následně smysluplně interpretovat propletenec sociálních vztahů a interakcí obyvatel „Věžičky“ a jak získaná data následně aplikovat v podobě konkrétních doporučení budoucích změn? Jakým způsobem uspokojit přání, potřeby a tužby často nesourodých společenských skupin, které jsou zatíženy vzájemnými předsudky či dezinterpretacemi, navíc tak aby korespondovaly s představami investora, tedy města Žďár nad Sázavou? Najít relevantní odpovědi na tyto a další palčivé otázky, potažmo v praxi použitelná doporučení, je primárním cílem výzkumu, který vám na následujících stránkách nabízíme.

Poděkování

Rádi bychom vyjádřili poděkování městu Žďár nad Sázavou za součinnost při informační kampani a dále pracovníkům následujících institucí, které jsme oslovili a z nichž všichni souhlasili s pořízením rozhovorů, či nám předali pro nás důležité informace a kontakty, konkrétně:

Pracovníci MŠ Pohádka, Střední školy obchodní a služeb SČMSD, Žďár nad Sázavou, s.r.o., 2. ZŠ Žďár nad Sázavou, 3. ZŠ Žďár nad Sázavou, regionálního muzea Žďár nad Sázavou a Státního okresního archivu Žďár nad Sázavou, zástupci sociálního odboru, sociálních služeb města Žďár nad Sázavou (především zaměstnankyně ESKA a Terénní služby) a poskytovatelé sociálních služeb (především Oblastní charita Žďár nad Sázavou - Klub v 9 a Kontaktní a poradenské centrum Kolping) a Městská policie Žďár nad Sázavou, společnost SATT, jež má v dané lokalitě správu městských budov a obecně prospěšná společnost Úsvit zodpovědná za údržbu veřejného prostranství.

Velký dík patří rovněž Michaele Pavlasové z kavárny Stalingrad, která prostor kavárny poskytla k realizaci skupinových diskuzí s rezidenty. Cenné informace a kontakty nám opatřil také Aleš Studený, kterému děkujeme za exkurzi po sídlišti. Zahrádkářskou kolonií nám zpřístupnil a komentovanou prohlídku s námi uskutečnil Milan Andryšek, za což mu srdečně děkujeme.

Důležité informace nám poskytla rovněž Anna Augustinová, jíž patří velký dík za její čas a reflexi práce s členy romské komunity.

Největší dík ovšem patří obyvatelům a obyvatelkám Žďáru nad Sázavou, kteří souhlasili s pořízením rozhovoru a nezištně se s námi podělili o své zkušenosti ze života u „Věžičky“.

Zvláštní poděkování chceme věnovat studentům naší katedry, kteří byli součástí týmu, jmenovitě Janu Kainovi, Julianu Kinclovi, Sabině Kočí a Matouši Pekařovi.

Zadání projektu, metodologie a průběh výzkumu

2

Zadavatel zakázky se obrátil na katedru Sociální a kulturní antropologie Filozofické fakulty Univerzity Pardubice s požadavkem identifikovat ve vymezené lokalitě městské části Žďár 3 (dále sídliště Stalingrad) funkce a možnosti využívání veřejného prostoru. Jako jeden z hlavních cílů výzkumného šetření byla zadavatelem formulována identifikace jednotlivých zájmových skupin a jejich potřeb ve vztahu k využívání veřejných prostranství. Konkrétně se jednalo o zjištění jednotlivých zájmových skupin, které se ve zmíněném veřejném prostoru pohybují, a jejich představy o smysluplném využití místa pro každodenní život komunity. Určení těchto neformálních komunitních aktivit s aktivizovaným a neaktivizovaným komunitním potenciálem bude doplňovat soupis potřeb těchto komunitních skupin ve vztahu k funkčnímu užívání veřejného prostoru. Výsledky výzkumu město deklaruje využít pro vytváření budoucího architektonického návrhu veřejných prostranství v předmětném území.

Obr. č. 3. Mapa části Žďár 3, červená linie vyznačuje hranice lokality výzkumu. | Zdroj: Město Žďár nad Sázavou.

Výzkum teoreticky vychází z antropologického chápání komunitního rozvoje, který skrze emický přístup a konstruktivistickou perspektivu zprostředkovává lokální vnímání žitého prostoru „U Věžičky“ a v okolí. Emickým přístupem je míněno, že výzkum vychází z toho, jak sami obyvatelé místo svého bydliště vnímají. Konstruktivistická perspektiva pak vychází z předpokladu, že lidské vnímání sociální reality není univerzální, a dokonce ani objektivní, ale vzniká v rámci společenských interakcí a dalších sociálních procesů. Tyto přístupy umožňují výzkumníkům lépe porozumět způsobům, jimiž skupiny a jednotlivci vytvářejí, přisuzují a přenášejí významy, normy a hodnoty, které tvoří rámec jejich individuálního a komunitního bytí.

Pobyty v terénu předcházelo studium písemných a vizuálních materiálů vztahujících se k historii sídliště a rovněž návštěva místního archivu. Terénní šetření proběhlo ve dvou etapách za třídního a čtyřdního výjezdu do lokality v červnu roku 2024. Samotnému výzkumnému pobytu předcházela ještě návštěva místní kavárny 15. července 2023, v době konání vernisáže výstavy a koncertu. Pro potřeby výzkumu bylo využito jak kvantitativních technik v podobě dotazníkového šetření mezi obyvateli a návštěvníky vytyčené lokality, tak kvalitativních technik v podobě hloubkových polostrukturovaných a nestrukturovaných rozhovorů s rezidenty včetně dvou skupinových diskuzních setkání.

Kvantitativní dotazníkové šetření po zaškolení realizovali studenti druhého ročníku oboru Kulturní a sociální antropologie metodou tzv. náhodné procházky (oslovují se systematicky např. lidé, kteří bydlí od výchozího bodu po pravé ruce, v x-tém domě a x-tém bytě), která nahradila náhodný výběr respondentů (respektive domácností) z důvodu nedodání databáze obyvatel zkoumaného území zadavatelem. Respondenti byli na otázky v dotazníku dotazováni výzkumníky a jejich odpovědi byly následně zaznamenány. Celkem se podařilo zajistit 148 vyplněných dotazníků, což vzhledem k předpokládanému počtu 1400 obyvatel lokality představuje přibližně 10% vzorek zkoumané populace. Vzhledem k tomu, že řada otázek byla takzvaně „otevřených“ s možností libovolné odpovědi, umožňovala tato varianta reagovat i na individuální výpovědi respondentů. Vyplněné dotazníky byly následně přepsány do elektronické podoby a anonymně vyhodnoceny ve statistickém a analytickém softwarovém programu SPSS. Dotazníkové šetření se zúčastnilo celkem 58 % žen (85) a 42 % mužů (63) ve věkovém rozmezí 18–86 let. Výstupy šetření jsou představeny v kapitole 3.

V rámci kvalitativní části výzkumu jsme v různé denní doby provedli nezúčastněné pozorování u „Věžičky“ a prostřednictvím metody tzv. sněhové koule a předchozí informační kampaně v místním tisku jsme skrze hloubkové polostrukturované rozhovory hovořili s celkem 29 obyvatelkami a obyvateli Stalingradu. Z toho bylo 15 žen a 14 mužů. Z rozhovorů byly pořízeny audiozáznamy, které byly přepsány a okódovány. Jednotlivé kódy byly za využití tematické analýzy sdruženy do skupin, které pomohly při klasifikaci jednotlivých zájmových skupin a přehledné identifikaci jejich potřeb. Využití polostrukturovaných rozhovorů umožnilo dostatečnou flexibilitu při průběhu rozhovoru.

Výzkumný tým dbal na dodržení etických zásad pro realizaci sociálně-vědních výzkumů (Konkrétně etický kodex CASA – viz http://www.casaonline.cz/?page_id=7 [1. 7. 2024]). Všichni účastníci výzkumu byli na začátku každého rozhovoru či ankety informováni o tom, že jejich účast ve výzkumu je dobrovolná a kdykoliv mohou z výzkumu odstoupit, nemusí odpovídat na všechny otázky, případná nahrávka z rozhovoru bude po zpracování výzkumu smazána a byli požádáni, aby podepsali informovaný souhlas (viz příloha č. 3). Tyto souhlasy budou archivovány na pracovišti výzkumného týmu a po schválení zprávy budou skartovány. Identita jednotlivých respondentů a informantů byla zachována v tajnosti a ve výsledné zprávě vystupují pod přiřazeným kódem. Účastníci dotazníkového šetření jsou v textu označeni písmenem R (respondenti) a pořadovým číslem. Osoby, s nimiž byly provedeny hloubkové rozhovory, mají přiděleno písmeno I (informanti).

Poslední skupinou jsou aktéři (označení písmenem A), kteří tvoří širší skupinu osob, jež na sídlišti zpravidla nežijí, ale jsou s lokalitou profesně spojeni, pohybují se v ní pravidelně a mají zevrubnou znalost daného prostředí. Mezi respondenty a informanty výzkumného šetření nebyly z důvodu využitých metod a na to navazujících etických úskalí zařazeny děti ani mládež do 18 let. Jejich perspektiva byla zjišťována prostřednictvím rodičů a pedagogických pracovníků.

Dále jsme hovořili s celkem 22 aktéry, již se na sídlišti Stalingrad pravidelně pohybují v rámci výkonu své profese, nebo s jeho obyvateli pravidelně přicházejí do kontaktu. Zavítali jsme do místních základních škol, mateřské a střední školy, a hovořili s vedením vzdělávacích institucí a učitelkami. Dále jsme se potkali s pracovníky, kteří mají na starosti údržbu městské zeleně a veřejných prostranství, správu bytů a správu nedaleké zahrádkářské kolonie. Vyjádření k „Věžičce“ nám poskytl také zaměstnanec odboru prevence kriminality městské policie, sociální pracovnice z přílehlého nízkoprahového centra pro děti a mládež ESKO, Terénního programu, zaměstnankyně Oblastní charity Žďár nad Sázavou a Kontaktního a poradenského centra Spektrum. Navštívili jsme rovněž Městský úřad ve Žďáře nad Sázavou, kde nás přijali pracovníci sociálního odboru, odboru strategického rozvoje a investic a architekt města Žďár nad Sázavou. Kolegové romisté pak provedli většinu rozhovorů a pozorování mezi členy romské komunity v lokalitě tzv. svobodáren. Všechny rozhovory a anketní šetření proběhly za účasti jednoho nebo dvou výzkumníků. Přes počáteční mírné obavy plynoucí z neznalosti místního prostředí se nám podařilo v podstatě bezprostředně po příjezdu získávat respondenty a informanty pro všechny typy šetření. Zde musíme vyzdvihnout pozitivní přijetí místními obyvateli, kteří s námi ve většině případů rádi sdíleli své postřehy, ale i kritiku a návrhy na vylepšení jejich domovské lokality. Již od prvních momentů bylo zřejmé, že jsme se ocitli v místě, které místní obyvatelé nepovažují za přechodnou noclehárnu, ale jež vnímají jako svůj opravdový domov. Domov, na němž jim záleží a kde žijí, byť někdy s výhradami a skepsí ke změně, rádi.

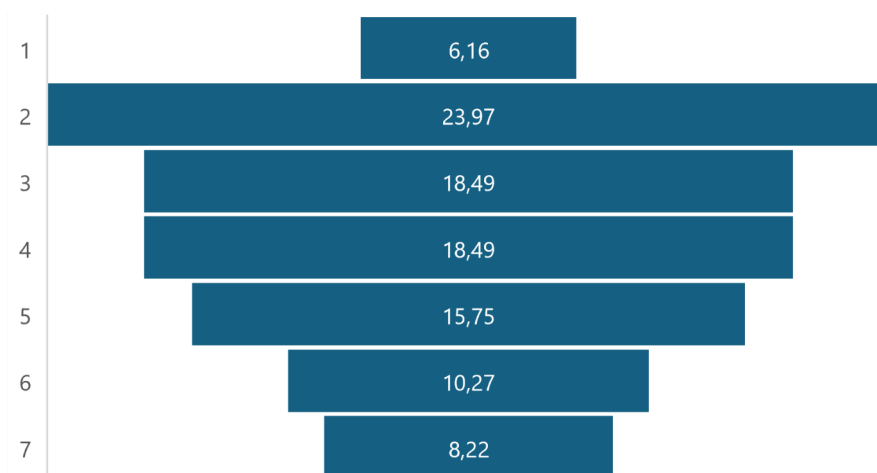
Vedle dotazníkového šetření a hloubkových rozhovorů jsme zorganizovali také dvě setkání místních občanů formou skupinové diskuze (tzv. focus groups), při nichž jsme zjišťovali rozdílné představy o fungování a stávajícím i budoucím využívání veřejných ploch na sídlišti i za využití techniky tzv. mentálních map (do mapy se zaznamenává, jak obyvatelé užívají a vnímají prostor a atraktivitu jednotlivých míst). Tento formát nám umožnil lépe porozumět dynamice jednotlivých zájmových skupin a byl vhodným doplněním individuálního dotazování.

Přehled výsledků dotazníkového šetření

3

V této kapitole jsou shrnuty výstupy kvantitativního šetření, které bylo realizováno mezi 148 obyvateli sídliště Stalingrad formou dotazníků. Mezi respondenty bylo 85 žen (58 % respondentek) a 63 mužů, kteří žijí v lokalitě Věžička, případně v jiné části sídliště Stalingrad, ve věkovém rozmezí 18-86 let s nejvyšším dosaženým vzděláním od základního po vysokoškolské¹ a různorodého ekonomického statusu.² Pro datovou analýzu jsme si respondenty rozdělili dle věku do sedmi kategorií:

Percentuální zastoupení osob v jednotlivých věkových kategoriích

Legenda:

1	18–25 let
2	26–35
3	36–45
4	46–55
5	56–65
6	66–75
7	76 a více

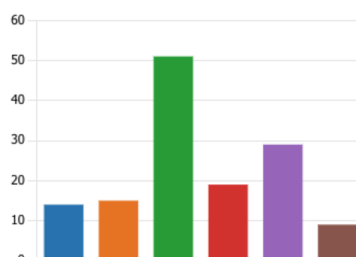
¹ Struktura respondentů dle dosaženého vzdělání

● základní	23
● vyučení	41
● střední škola s maturitou	59
● vyšší odborná škola	3
● vysokoškolské	19

² Hrubý ekonomický příjem respondentů

● Aktuálně žádný	14
● Brigáda pod hranici minimální ...	15
● 19 tis. - 25 tis.	51
● 26 tis. - 35 tis.	19
● 36 tis. - 45 tis.	29
● Nad 45 tis.	9

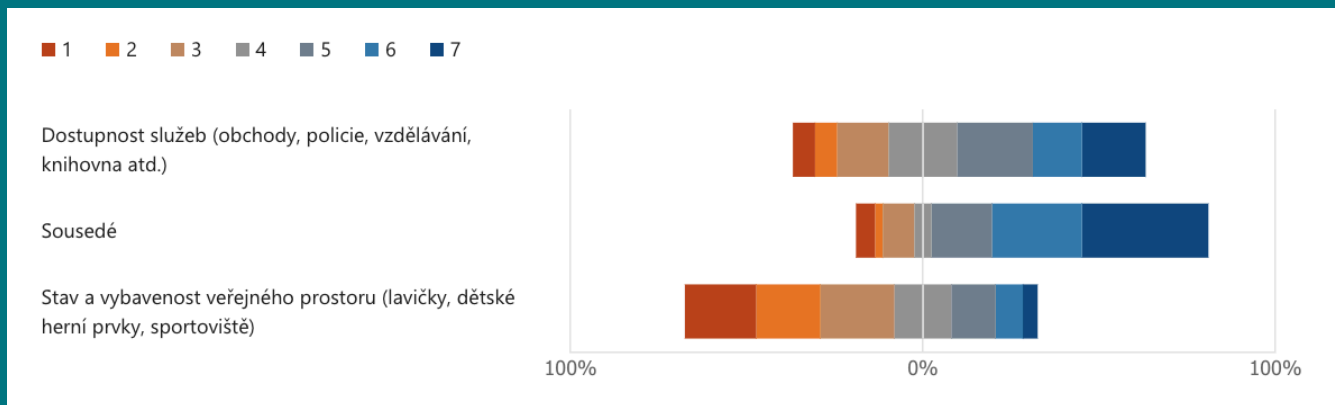

3.1 Jak se žije na „Věžičce“

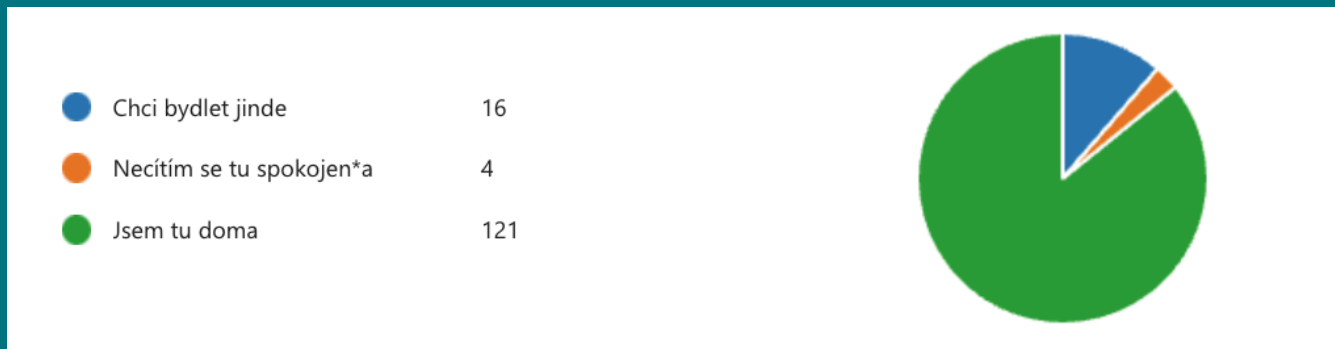
Na kvalitu života u „Věžičky“ má dle respondentů pozitivní vliv sousedská komunita: 61 % respondentů označilo sousedy na sedmibodové škále nejvyššími hodnotami 6 a 7. Dále sehrává pozitivní roli dostupnost služeb. Dostupnost služeb hodnotí jako nedostatečnou (na škále hodnoty 1 a 2) jen 13 % dotazovaných. Většina respondentů deklaruje, že je na sídlišti doma (86 % respondentů ze 141, kteří zodpověděli danou otázku). Stav a vybavenost prostoru je komentován spíše negativně. Do dalších čtvrtí vyrážejí respondenti hlavně kvůli: 1. nákupům a 2. návštěvám pohostinských zařízení. Dále docházejí na poštu, úřady a v jiných částech také navštěvují kulturní instituce (62 dotazovaných). Školská zařízení naopak využívají většinou v předmětné lokalitě. Specifickou a ne vždy jednoznačně uchopitelnou problematikou je soužití Romů a Neromů v lokalitě „U Věžičky“, respektive Stalingradu, kterému se budeme podrobněji věnovat v dalších tematických kapitolách (zejména v kap. 5). Nicméně z dat kvantitativního šetření vyplývá, že negativní dojmy si s romskou komunitou asociuje a explicitně je vyjádřilo v otevřených otázkách 15 % respondentů. Kromě toho respondenti zmiňují problémy s užíváním drog, které v očích majority s Romy zpravidla souvisí.

Otázka: Co nejvíce ovlivňuje kvalitu života v lokalitě „U Věžičky“?

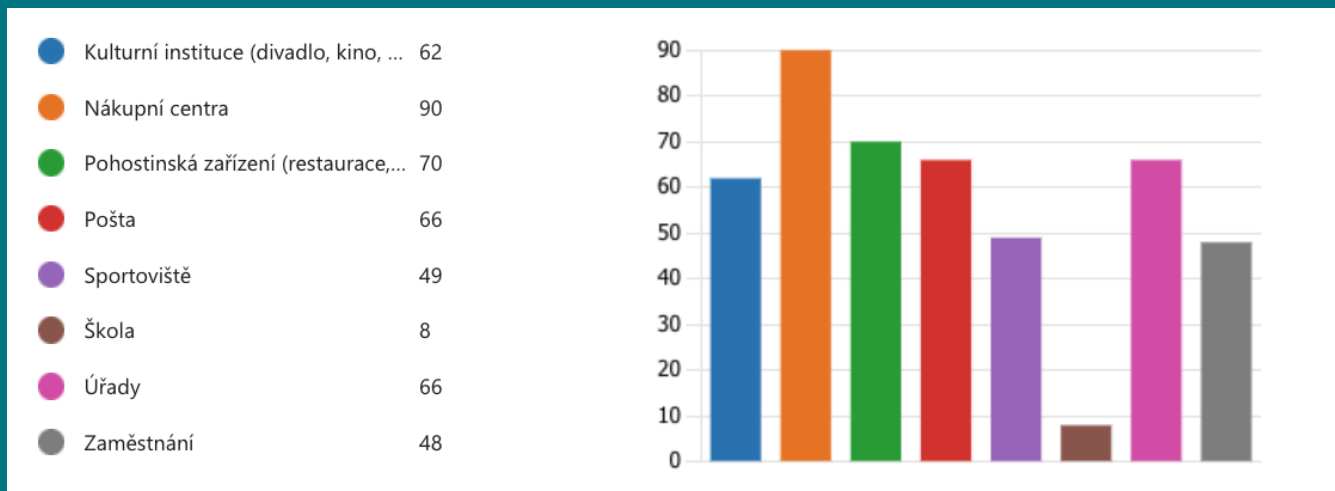
Hodnocení na škále 1-7; 1 – ovlivňuje negativně, 7 – ovlivňuje pozitivně

Otázka: Jak se mi žije v této lokalitě?

Otázka: Jaká místa navštěvujete ve městě?

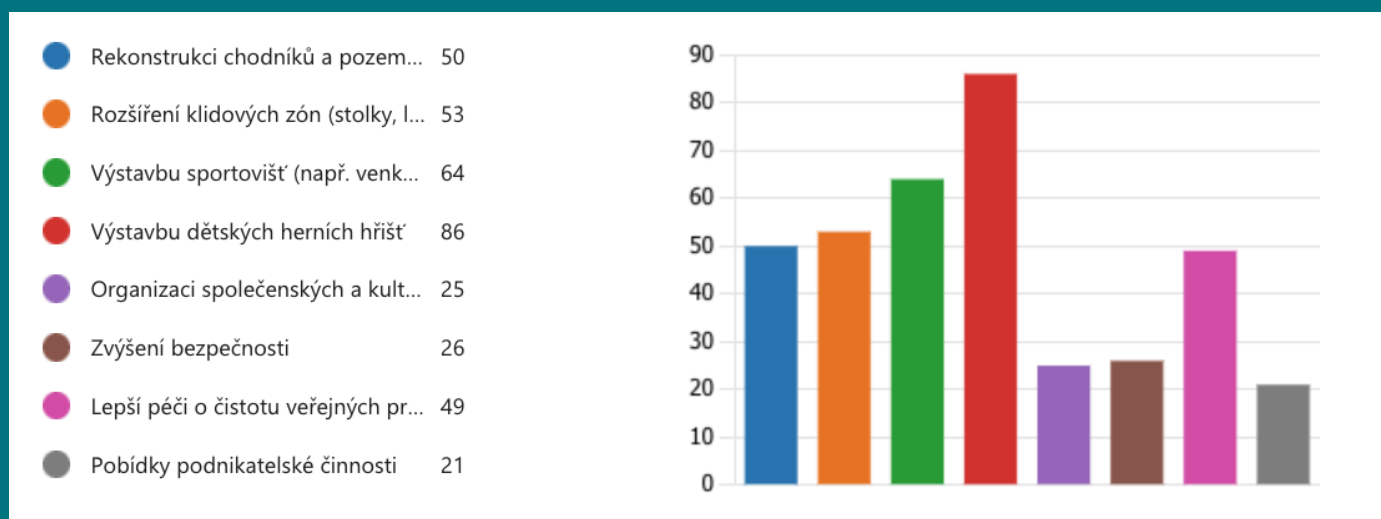

Pozn.: U této otázky mohli obyvatelé a obyvatelky označit více odpovědí bez omezení.

3.2 Co si obyvatelé a obyvatelky města přejí

Ze získaných dat vyplývá jako převažující priorita vybudování dětského hřiště a následně úprava plochy na sportoviště. Hned poté rezidenti volají po vytvoření klidových zón. Frekventovanou položku tvoří také požadavek na zlepšení péče o veřejné prostranství a rekonstrukci chodníků. Přihlédneme-li ke skupině obyvatel v produktivním věku, jejich přání v tomto směru korespondují s obecnými daty.

Otázka: Pokud byste mohl*a ovlivnit revitalizaci oblasti „Věžička“, upřednostnil*a byste

Pozn.: U této otázky mohli obyvatelé a obyvatelky označit více odpovědí bez omezení.

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce respondentů (86, tedy 58 %) se shodlo na potřebě vystavit na sídlišti Stalingrad jedno či více dětských hřišť. Další možností, na které se shodlo nejvíce respondentů, byla výstavba sportovišť (celkem 64 respondentů, tj. 43 %). Třetí nejčastěji zaškrtnutou možností bylo rozšíření klidových zón včetně umístění stolků a laviček a dalšího vybavení (celkem 53, tj. 36 %). Téměř stejný počet respondentů požadoval další dvě možnosti: úpravu chodníků a lepší péči o čistotu veřejných prostor. Majitelé psů (více viz kap. 4.6) a zahrádkáři (více viz kap. 4.10) vesměs žádné požadavky v rámci kvantitativního šetření nevyjádřili (ojediněle apelovali na zlepšení možnosti úklidu psích exkrementů), jelikož jejich přímé působení je na lokalitu „U Věžičky“ vázáno jen částečně nebo vůbec. Ostatní možnosti byly voleny již menším počtem respondentů. Nyní se na některé otázky podíváme podrobněji.

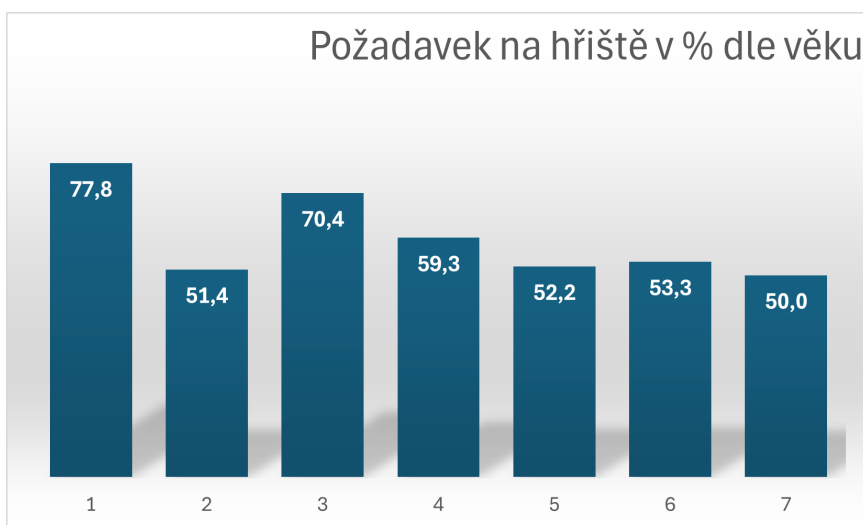
3.2.1 Kdo si přeje dětské hřiště?

V rámci analýzy jsme si položili otázku: Kolik procent respondentů si přeje vybudování / zvětšení dětského hřiště a z jaké věkové skupiny? Podíváme-li se na odpovědi dle věkových skupin, v tabulce jsou tučně uvedeny počty respondentů, kteří se pro hřiště vyjádřili. Odpovědi nelze vnímat jako anketu – neznamená to, že ti, kteří hřiště nevybrali, ho nechtějí, ale neuváděli ho jako prioritu a z nabízených možností kladli důraz na jiné odpovědi.

Zájem o výstavbu dětských herních hřišť podle věkových skupin

		Nevyslovili se pro výstavbu hřišť	Výstavbu dětských herních hřišť podpořili	Celkem
Věkové skupiny	18-25	2	7	9
	26-35	17	18	35
	36-45	8	19	27
	46-55	11	16	27
	56-65	11	12	23
	66-75	7	8	15
	76 a více	6	6	12
Celkem		62	86	148

Pokud hlasy požadující hřiště převedeme na procentuální vyjádření, v grafu budou vypadat takto:

Legenda:

1	18–25 let
2	26–35
3	36–45
4	46–55
5	56–65
6	66–75
7	76 a více

Graf uvedený výše ukazuje respondenty dle jednotlivých věkových skupin požadující, aby bylo zbudované či obnovené hřiště pro děti – vyjádřeno **v procentech**.

Jak je patrné, v každé věkové kategorii navrhovala výstavbu hřiště minimálně polovina respondentů. Nejhlasitěji se pro hřiště vyslovili mladí dospělí a věková skupina 36-45, tedy skupina budoucích či současných rodičů, kteří nejvíce akcentovali zájmy malých i školních dětí. U starších ročníků se mohly více projevit obavy, že více hřišť může znamenat více pokřikování ve venkovních prostorech a méně klidu.

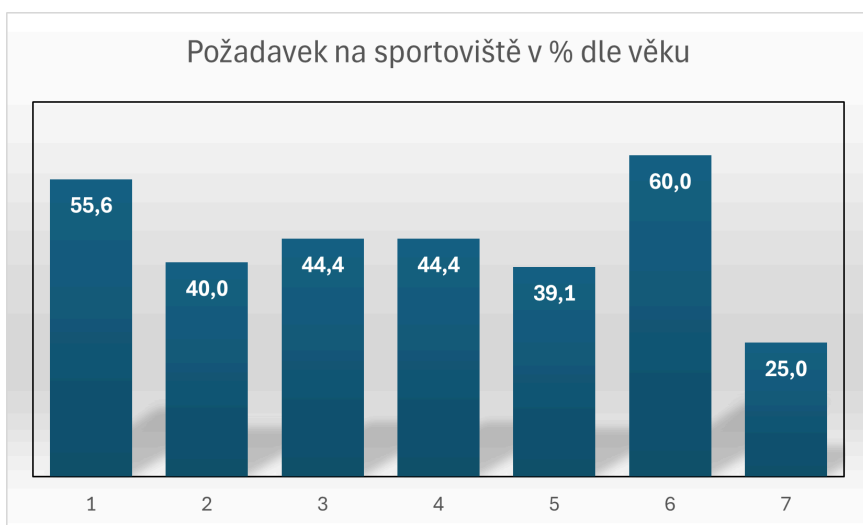
3.2.2 Kdo si přeje sportoviště?

Z šetření vyplývá, že většina jeho účastníků myslela prioritně na děti a aktivní pohyb ve veřejném prostoru. Ač mnozí uváděli, že sportoviště je dostupné u školy a mohou ho využívat i děti a mládež ze sídliště Stalingrad, velká část si vzpomínala, že sportoviště bylo v minulosti i u „Věžičky“ a že by bylo dobré s ním opět počítat a obnovit ho. Někteří si pod tuto možnost zahrnuli „workoutové“ či posilovací prvky pro dospělé: ač byly přímo zapsané v této kategorii (a mohli zaškrtnout, že si přejí „výstavbu sportovišť“ - např. venkovní posilovna, hřiště na kolektivní míčové hry), někteří jmenovali „workoutové“ a posilovací prvky ještě zvlášť, jako kategorie, která jim v nabídce chyběla (celkem 6), další požadovali jmenovitě basketbalové koše (3 respondenti). Z uvedených odpovědí je zjevné, že si pohybu na čerstvém vzduchu místní obyvatelé celkově považují a možnosti využít k němu veřejný prostor by uvítala dobrá polovina z nich. Mnozí při tom nemyslí jen na děti a mládež, ale prakticky na všechny věkové kategorie. Požadavek na výstavbu sportoviště / sportovišť vyslovilo celkem 43 % respondentů – viz výše – a jak ukazuje následující tabulka, jednotlivé věkové skupiny se v této otázce celkem podstatně lišily:

Zájem o výstavbu sportovišť podle věkových skupin

		Nevyslovili se pro výstavbu sportovišť	Výstavbu sportovišť podpořili	Celkem
Věkové skupiny	18-25	4	5	9
	26-35	21	14	35
	36-45	15	12	27
	46-55	15	12	27
	56-65	14	9	23
	66-75	6	9	15
	76 a více	9	3	12
Celkem		84	64	148

Je zajímavé, že byl tento požadavek nejčastěji (v nadpoloviční většině) vysloven dvěma rozdílnými skupinami: mladými dospělými a druhou nejstarší věkovou kategorií 66-75. To je nejlépe vidět v grafu i s procentuálním vyjádřením níže:

Legenda:

1	18–25 let
2	26–35
3	36–45
4	46–55
5	56–65
6	66–75
7	76 a více

Graf znázorňuje respondenty dle jednotlivých věkových skupin požadující zbudování sportoviště (zahrnuty jsou i požadavky na venkovní posilovnu a hřiště na kolektivní míčové hry), zastoupení těchto odpovědí v jednotlivých věkových skupinách je vyjádřeno v procentech.

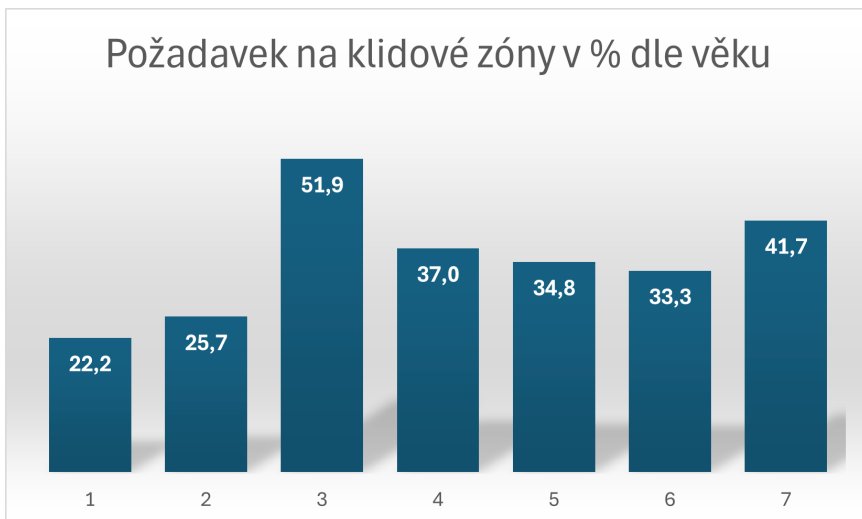
3.2.3 Kdo si přeje budování klidových zón?

Otázka na klidové zóny zahrnovala v dotazníku i instalaci a údržbu laviček. Respondenti měli možnost vyjádřit souhlas s tím, že je třeba rozšířit klidové zóny (stolky, lavičky, lehátka, houpačí síť). Tato možnost byla třetí v pořadí, na které se shodlo nejvíce respondentů, a to celkem 36 % (viz výše).

Požadavek na rozšíření klidových zón podle věkových skupin

		Nevyslovili se pro rozšíření klidových zón	Rozšíření klidových zón podpořili	Celkem
Věkové skupiny	18-25	7	2	9
	26-35	26	9	35
	36-45	13	14	27
	46-55	13	10	27
	56-65	15	8	23
	66-75	10	5	15
	76 a více	7	5	12
Celkem		93	53	148

Požadavek na klidové zóny v % dle věku

Legenda:	1	18-25 let
	2	26-35
	3	36-45
	4	46-55
	5	56-65
	6	66-75
	7	76 a více

Graf ukazuje zastoupení respondenty dle jednotlivých věkových skupin vyjádřený v procentech, kteří požadovali rozšíření klidových zón.

Výstavbu klidové zóny (případně více klidových zón) podpořila přibližně třetina respondentů (53 ze 148). Koncept klidové zóny měl největší podporu u věkové skupiny 36-45 let (cca 52 %), silnou podporu měla tato možnost i u seniorů ve věku 76 a více let (cca 42 %). Nejnižší podporu měl koncept klidové zóny u dvou nejmladších skupin rezidentů, tedy u respondentů ve věkové skupině 18-25 let (podpora 22 %) a 26-35 let (podpora 25 %).

Zajímavý aspekt představuje míra podpory tohoto požadavku mezi seniory. Přestože ve dvou nejstarších věkových skupinách je míra podpory více než třetinová, nejedná se o největší prioritu. Větší podporu u těchto rezidentů mají koncepty dětského hřiště a částečně i sportoviště. Konkrétně se jedná o následující komparovaná data:

- **66-75 let: klidová zóna 33 % x dětské hřiště 53 %, sportoviště 60 %**
- **76 a více let: klidová zóna 42 % x dětské hřiště 50 %, sportoviště 25 %**

3.2.4 Ostatní přání a požadavky vybraných zájmových skupin

Kulturní akce u „Věžičky“

V dotazníkovém šetření nás také zajímalo, kolik respondentů by uvítalo pořádání společenských a kulturních akcí v prostoru „U Věžičky“. Celkem si tuto možnost vybralo 26 respondentů ze 148, tedy pouze 17 %. A jaká věková skupina se pro kulturní akce vyslovila nejvíce?

Zájem o kulturní akce podle věkových skupin

		Nevyslovili se pro pořádání kult. akcí	Organizaci společenských a kulturních akcí podpořili	Celkem
Věkové skupiny	18-25	8	1	9
	26-35	30	5	35
	36-45	19	8	27
	46-55	25	2	27
	56-65	18	5	23
	66-75	12	3	15
	76 a více	10	2	12
Celkem		122	26	148

Z uvedených absolutních čísel vyplývá, že pouze ve věkové kategorii 36-45 let se tento požadavek vyskytl u téměř třetiny odpovědí (resp. u necelých 30 %), zatímco ostatních věkových skupin si tuto možnost vybral maximálně jen každý pátý respondent.

Veřejný prostor: bezpečnost a nepořádek

Na základě získaných dat lze konstatovat, že otázka zvyšování bezpečnosti v lokalitě není pro většinu respondentů primárním tématem. Požadavek zajištění vyšší bezpečnosti v lokalitě podporuje cca 18 % respondentů.

	Četnost	%
Nepožadují zvýšení bezpečnosti	122	82,4
Požadují zvýšení bezpečnosti	26	17,6
Celkem	148	100,0

Téma údržby veřejného prostoru (tedy kontext nepořádku x čistoty) rezonuje u respondentů o něco výrazněji. Přibližně třetina respondentů vyjadřuje názor, že by péče o čistotu veřejných prostranství měla být lepší.

	Četnost	%
Nepožadují lepší péči o čistotu veřejných prostranství	101	68,2
Lepší péči o čistotu veřejných prostranství požadují	47	31,8
Celkem	148	100,0

Parkování

Otázka na výstavbu / rozšíření parkovacích míst nebyla v dotazníku explicitně formulována. Respondenti však měli možnost se k ní vyjádřit prostřednictvím otevřené otázky (*Co se Vám naopak na lokalitě „Věžička“ nelíbí, nevyhovuje Vám a mělo by se zlepšit?*). Téma parkování se také objevovalo v doplňujících otázkách (*Jaké další úpravy byste navrhli*^a; Pokud Vám v nabídce něco chybí, co to je?*). Přestože respondenti nebyli na otázku parkování přímo dotazováni, celá řada z nich vyjadřovala stanovisko, že je potřeba situaci ohledně parkovacích míst řešit (zlepšit / rozšířit parkování, nová parkovací místa atd.). Odpovědi týkající se potřeby rozšiřovat / budovat nová parkovací místa se objevovala přibližně u 13 % respondentů.

Identifikované zájmové a jiné skupiny a analýza jejich potřeb

4

Během výzkumného šetření se podařilo identifikovat 12 základních zájmových skupin obyvatel Žďáru bydlicích či pohybujících se v lokalitě „U Věžičky“. V této kapitole vycházíme primárně z analýzy a interpretace dat získaných v rámci kvalitativního šetření.

Každá z identifikovaných skupin má specifické představy o prioritních změnách ve veřejném prostoru zvaném „Věžička“. Úvodem je třeba předeslat, že nelze každého z účastníků výzkumu přiřadit jen k jedné zájmové skupině: jeden člověk může být členem více detekovaných skupin. Zároveň je vhodné zdůraznit, že většina skupin netvoří formalizované společenství se společným zájmem (patrně s výjimkou zahrádkářů, popř. institucí jako mateřské školy či školní družiny) a zároveň jedna ze skupin se štěpí na dvě základní podskupiny (viz 4.5).

Velmi výraznou skupinou, která využívá veřejný prostor patrně nejvíce, jsou rodiče s předškolními dětmi. Dalšími a potenciálně ještě početnějšími skupinami jsou děti a mládež různého věku a zájmů, ať už prostor využívají / mohou využívat individuálně, či v malých skupinách, popřípadě jako formální skupiny (např. mateřské školy, školní družiny, sportovní oddíly apod.). Zároveň je zde výrazně zastoupena skupina seniorů a senierek. V prostoru se hojně pohybují lidé se svými domácími mazlíčky, zejména se psy, a dále specifickou skupinu tvoří skupina vzniklá či vznikající kolem Café Stalingrad, složená jak z majitelů a provozovatelů, tak z pravidelných návštěvníků a příznivců, která prostor evidentně zkulturuje. Z tohoto hlediska má naopak negativní vliv na celkový obraz veřejného prostoru skupina osob, patrně klientů sociálních služeb, kteří se zdržují či pohybují zejména před obchodem zvaným „večerka“ na Brodské ulici či v jeho okolí. Další významnou skupinu tvoří obyvatelé městských bytů, tzv. „svobodárek“, jejichž byty jsou natolik malé, že je pro mnohé z nich zcela přirozenou potřebou trávit za příznivého počasí část dne ve veřejném prostoru. Naopak majitelé a obyvatelé větších bytů, zejména ti v produktivním věku, kteří jsou aktivní mimo své bydliště, jsou obvykle zastánci většího klidu. Za zájmovou skupinu lze považovat majitele aut, z nichž mnozí reflektují potřebu řešit nedostatek parkovacích míst (část z nich tvoří ovšem majitelé garáží – tedy tvoří patrně specifickou podskupinu). Zároveň potřebu řešit koncepci rozmístění parkovacích míst zmiňují i jiné skupiny, např. zastánci cyklistiky. Výraznou a početnou zájmovou skupinou jsou nájemci zahrádek, kteří svůj volný čas tráví programově v nedaleké zahrádkářské kolonii, kde se seberealizují, díky čemuž veřejný prostor sídliště Stalingrad využívají omezeněji. Ovšem jak si mnozí uvědomují, situace se může změnit (například v případě rodičů s malými dětmi). Pokud by bylo k dispozici hřiště, kde by mohli s dětmi trávit více času, neměli by takovou potřebu trávit čas na zahrádce.

S těmito skupinami a jejich potřebami je nutné předem počítat a veřejný prostor utvářet a měnit tak, aby zájmy těchto skupin byly předem promyšleny a vhodně zohledněny. V následujících podkapitolách přinášíme detailnější analýzu potřeb jednotlivých skupin.

V průběhu výzkumu jsme nezúčastněným pozorováním a rozhovory s rezidenty identifikovali následující skupiny obývající sídliště Stalingrad, které se v prostoru „Věžičky“ a šířeji na sídlišti pohybují: 1. rodiče s předškolními dětmi, 2. školní děti a mládež, 3. mateřské školy a školní družiny, 4. senioři, 5. lidé v produktivním věku, 6. chovatelé psů, 7. komunita kolem Café Stalingrad, 8. skupina osob zdržující se v okolí večerky, lidé se závislostmi a některé další skupiny uživatelů sociálních služeb, 9. majitelé aut, 10. zahrádkáři, 11. cyklisté. Jako 12. skupinu řadíme obyvatele „svobodárek“, jimž věnujeme zvláštní kapitolu (viz kapitola č. 5).

Kromě výše uvedených zájmových skupin rezidentů si výzkumný tým vydefinoval i tři důležité faktory (sociální fenomény), které jsou ve zkoumané lokalitě výrazně přítomné. Jedná se o fenomény, které nejen zásadním způsobem spoluvytvářejí podoby a způsoby vnímání veřejného prostoru, ale také představují určité potenciály dobře využitelné v plánovaném procesu revitalizace dané lokality. Tyto fenomény jsme označili následovně:

OCHOTA A SKEPSE

V průběhu sběru dat jsme si všímali dvou protichůdných tendencí ze strany oslovených rezidentů: ochoty a skepse.

Na jedné straně s námi rezidenti hovořili velice ochotně a sami usilovali o to, aby se mohli k našim otázkám aktivně vyjádřit. O kultivaci veřejného prostoru na sídlišti Stalingrad tedy mají rezidenti evidentně zájem a jsou ochotni se do plánovaných změn zapojit. Na druhé straně nás však v kontaktu s mnoha informanty zaskočila i výrazná skepse. Obyvatelé Stalingradu tedy k výzkumu přistupovali s přáním, ať je jejich názor zahrnut, ovšem současně i s jistou nedůvěrou, zda se nakonec dočkají pozitivní změny.

SOCIÁLNÍ SÍŤE: AKTÉRSKÉ SKUPINY A DIGITÁLNÍ PLATFORMY

Mnozí z účastníků výzkumu zmiňovali informace sdílené na sociálních sítích. I když jsme se na analýzu příspěvků a diskusí na sociálních sítích přímo nezaměřili, z výzkumu jednoznačně vyplynulo, že mezi rezidenty probíhá právě prostřednictvím sociálních sítích velice živá debata týkající se kultivace veřejného prostoru. Výrazně patrná je i praxe sdílet konfliktní zkušenosti či názory týkající se problematických míst a jevů ve veřejném prostoru.

NOSTALGIE

Mnoho informantů i respondentů prožilo na Stalingradu velkou část svého dospělého života, někteří se zde dokonce narodili a prožili zde celé své dětství. V souvislosti s popisem své „domovské lokality“ tito rezidenti často vzpomínali na dětství, dětské hry a dospívání na sídlišti, ale také na komunitní přesahy sousedského soužití. V narativech „starousedlíků“ se často objevoval i výrazný fenomén dřívější funkční a propracované infrastruktury (především služeb občanské vybavenosti), která byla pro danou lokalitu typická (dle výpovědí informantů).

Z této vzpomínkové nostalgie pramení i silná emocionální pouta, která mnozí rezidenti k danému sídlišti mají. V kontrastu k tomuto fenoménu, který se často projevuje až nekritickými postoji (ovlivněnými vzpomínkovou nostalgií), je v současné době často zmiňováno, že Stalingrad je ostatními obyvateli města vnímán spíše jako nepřítel přívětivé prostředí a „postkomunistický relikv“ (I01).

„[...] víc herních prvků, víc laviček [...]“ (108)

„Téměř chybí herní a sportovní prvky“ (109).

Obr. č. 4. Současná podoba hřiště u „Věžičky“, 26. 6. 2024 (středa dopoledne). | Foto: Výzkumný tým.

4.1 Rodiče s předškolními dětmi

Skutečnost, že venkovní prostor u „Věžičky“ je i nyní využíván poměrně výrazně rodinami s malými dětmi (a i dětmi školního věku), jsme jednak měli možnost přímo pozorovat, a zároveň ji reflektovali mnozí naši informanti. Současně nás téměř všichni informanti rovnou upozorňovali, že veřejný prostor není dostatečně vybaven a upraven k tomu, aby pobyt malých dětí byl bezpečný, aby se na herní prvky vešlo současně více dětí a měly tam i různé vyžití. Většina z nich srovnávala současný stav vybavenosti se stavem v době jejich dětství a dospívání, případně s dobou, kdy sem chodily trávit svůj volný čas jejich děti. *„Nechodím tam často, ale kdyby tam bylo to hřiště, tak bych tam určitě chodila“* (I02).

Dřívější podobu hřiště nostalgicky popisovali skoro všichni informanti, kteří zde vyrůstali, či sem docházeli za některými příbuznými či za kamarády – viz kap. 1.2. Nespokojenost se současným stavem vyjadřovaly ovšem i osoby, které zde nežijí dlouho: *„Případně změny by měly cílit hlavně na děti. Mělo by se zvětšit pískoviště. Udělat větší hřiště, v zimě by tady mohlo být kluziště“* (I06).

Na skutečnost, že zde v zimě takové kluziště skutečně bývalo, vzpomínalo také mnoho pamětníků. Herní plocha byla polévaná vodou a v případě prudkých mrazů se zde bruslilo (např. I01, I11). Zároveň zmiňovali i teplovod, který měl údajně pod nyní vyasfaltovaným hřištěm vést a jenž způsoboval předčasné tání ledu, a tak se mělo začít budovat dopravní hřiště, ale to nebylo nikdy dokončené: *„[...] už tam byla taková bouda. Mám takový tušení, že tam byly už nějaký autíčka [...], ale pak to nějak [...] mizelo a zůstalo to takhle“* (I16).

Dnes tato plocha neslouží k míčovým hrám, k nimž byla primárně určena: je na ní nevyhovující povrch (popraskaný a nerovný asfalt, ze spár / prasklin vyrůstá tráva). Děti zde jezdí zejména na kolech a koloběžkách, což je ovšem vzhledem k nerovnostem a drnům nebezpečné. Zvláště malé děti se na nich mohou zasekávat a hrozí jim riziko pádu. I proto se objevoval požadavek co nejrychlejšího řešení – aby se současným dětem zlepšily možnosti využití prostoru a nehrozilo jim zranění: *„My po nich nechceme, aby tam dali nějakou umělejší trávník, nebo aby udělali trekingový [myslen asi gumový povrch] hřiště, jo, že aby to bylo to oranžový, normálně vylejou asfalt, projedou to válcem a je to“* (I06).

Z celého výzkumného šetření vyplývá, že jak plocha, tak i hřiště vyžadují úpravu v co možná nejkratším časovém horizontu. Z jednoho konkrétního pozorování máme zápis, který dobře charakterizuje atmosféru, jež není nijak příznivá. Zdá se, že pokud hřiště obývají starší děti, jsou zde spíše nuceně (na pokyn rodičů, na které čekají), nudí se tam a nemají zde kvalitní vyžití (– viz Příloha č. 5). Také sprostá slova, která zde malé děti mohou vyslechnout, jsou u mnohých rodičů malých dětí důvodem, proč na toto hřiště raději vůbec nechodí (I21).

Z hlediska malých dětí se jako nevyhovující dá považovat i úroveň čistoty: současné hřiště u „Věžičky“ (s pískovištěm a herními prvky) je nyní otevřené, mohou sem zabíhat psi, na lavičkách mohou posedávat dospělí, kteří se chtějí občerstvit – v pískovišti i v okolí se v době našeho šetření nacházely dokonce střepy. To vyplývá jak z našeho pozorování, tak i z rozhovorů, např. jeden z obyvatel blízkého domu si stěžoval: *„Tady se válí střepy, my tam s malým chodíme třeba na koloběžku nebo si tam občas kopnout balónem na rychlovku a tam všude vajgly, bordel [...]“* (I21).

Mezi informanty převládal názor, že hřiště pro malé děti by mělo být oplocené, někteří navrhovali, aby bylo i uzamykatelné, případně přístupné jen na čip, aby bylo v noci zavřené a přes den bezpečné – děti by nemohly vyběhnout mimo hřiště, na hřiště by nemohli vběhnout psi, bylo by tam čisto. Navíc by nemělo být zaměřené jen pro malé děti – ty by měly mít oddělenou část, stejně jako další hřiště pro starší děti, např. sekce 0–3 roky, 4–6 let, 7–14 let apod. „*Tohle hřiště je tady možný předělat na multifunkční oplocený hřiště, o který se budou prostě lidi starat, budou rádi, že ho tady mají a že ty děti si budou mít normálně kde hrát*“ (I21).

Obr. č. 5 . Prolézačka raketa, v pozadí muchomůrky. | Zdroj: Regionální muzeum Žďár nad Sázavou. Sběrka fotografií „Horní Okružní/ 70“, název digitalizovaného snímku: IMG_0064. [Nedatováno, autor neveden.]

„Sejdeme se na Věžičce!“

(108)

4.2 Školní děti a mládež

Mnozí informanti si stěžovali, že děti dnes tráví o mnoho méně času volným pohybem venku, než tomu bylo v době jejich vlastního dětství. Chybí jim zdravý pohyb a interakce s jinými dětmi, kdy by se učily vzájemné kooperaci a respektu, a zároveň těmto dětem tudíž chybí fyzická odolnost a snadno pak dochází ke zraněním na tělocviku (108). I z tohoto důvodu je třeba právě pro dnešní generaci dětí stavět taková hřiště, která by pro ně byla přitažlivá. Pro školní děti doporučovali např. lanové prvky, ale též posilovací, tzv. opičí dráhy, hrady, boxovací pytel, dále koš na košíkovou atd. Nejednoznačný názor mají rezidenti na hřiště, kde by se hrály míčové hry.

Část z nich je toho názoru, že stačí stávající hřiště u školy, část ovšem vnímá toto hřiště jako školní, sice dětem k dispozici, ale omezeně: v 19 hodin se zavírá a o víkendu se zde odehrávají soutěže, závody či turnaje, tedy je často veřejnosti nepřístupné.

Obr. č. 6. Točící se prolézačka, v pozadí muchomůrky. | Zdroj: Regionální muzeum Žďár nad Sázavou. Sběrka fotografií „Horní Okružní/ 70“, název digitalizovaného snímku: IMG_0059. [Nedatováno, autor neuveden.]

Hřiště pro starší děti by mělo být dimenzováno i pro mládež, a to s ohledem na nedaleký internát, odkud by sem mládež mohla chodit posilovat, nebo jiným aktivním způsobem trávit svůj volný čas. Také na tomto hřišti pro starší děti (ale i mládež) je třeba počítat s úpravou povrchu, vybavením lavičkami (pro odpočinek, položení osobních věcí jako nápojů apod.). Minimálně část těchto dětí se na vzdálenější hřiště např. na Pilák nedostane – rodiče je tam samotné nepustí, popř. požadují, aby pomáhali s dohlížením na mladší sourozence v době, kdy rodiče s nimi na hřiště nemohou. V současné době však vhodné hřiště pro více věkových skupin v lokalitě „U Věžičky“ zcela chybí. Mnoho informantů reflektovalo své vzpomínky a současný stav takto: „*Tak asi před 15, 16 lety jsem tady hrávala vybíjenou, jo a můžu říct, že to bylo dětství úplně krásný. [...] plno prolízaček, hafo [...]. Mně se nechtělo třeba ani kolikrát domů. [...] [Dnes] mi to přijde takový [...] když se takhle podíváte, tak je to takový jednoduchý, studený*“ (I09).

Z analýz výpovědí vyplývá, že s ohledem na děti a mládež je třeba řešit i otázku bezpečnosti veřejného prostoru na sídlišti Stalingrad: „*Určité nebezpečí představují auta, která jezdí pod Věžičkou. Je to nebezpečné pro děti, které v tomto prostoru běhají nebo jezdí na kolech a podobně. Anebo si tam kopou s míčovou a pak ji honí, když se kutálí po svahu k ubytovně. Jsou tam keře, přes které není vidět přijíždějící auto*“ (I07).

Doprava a úprava prostoru by měla být řešena i s ohledem na malé cyklisty, kteří nejsou pro řidiče přes zaparkovaná auta dobře vidět, a dětem tak hrozí nebezpečí srážky s autem. Někteří řidiči netuší, že jedou vlastně po chodníku – např. řidiči dovážkových služeb (jmenován byl např. rohlik.cz – I19). Dalším nebezpečným prvkem jsou z pohledu rezidentů betonové kostky zamezující parkování – při nárazu se děti mohou zranit o jejich ostré hrany.

Z uvedených postřehů je zřejmé, že je třeba cíleně promýšlet změny ve veřejném prostoru právě s ohledem na aktivity zájmové skupiny školních dětí, které se ve veřejném prostředí pohybují často bez dozoru dospělých, ale i mládeže, která by zde mohla trávit více volného času.

4.3 Mateřské školy a školní družiny

Pro zmapování potřeb dětí jsme hovořili nejen s rezidenty, ale též s aktéry jako učiteli mateřských a základních škol. Tito aktéři nám potvrdili, že vhodně vybavené a střežené hřiště by mohli využít nejen rodiče s malými dětmi, samostatné školní děti k neřízenému a volnému pohybu, ale pokud by na něm byl dostatek herních prvků, mohli by se na něm stavovat během procházek třídy místních mateřských škol, v odpoledních hodinách pak také družinové třídy. Proto by budoucí hřiště mělo počítat i s tím, že se na hřišti zde může setkat i 20 až 30 dětí v jedné sekci (tedy oddíle určeném pro jeden věk). Měl by tam být dostatek herních prvků a jistě by se uplatnily i zvláštní prvky, které nejsou příliš časté (např. kuličková dráha jako je např. vyhlášená ve Zručí nad Sázavou, pro horké dny by se hodilo mlžítka, pítka atd.). Pro takto využívané hřiště by bylo třeba zajistit dohled a pořádek, tedy zvýšenou čistotu, občasnou kontrolu nad návštěvníky, zda dodržují návštěvníkový řád, aby se nestalo, že děti naleznou střepy či se nesetkají s jiným nebezpečím, které by pedagogický dohled neměl možnost ohlídat. Tento požadavek koresponduje s jejich současnou zkušeností:

„[...] my tam teda s dětma moc nechodíme, protože když tam přijdeme, tak jsou tam dost často všude střepy, což pro nás je problém, protože my to tam vždycky musíme prohlédnout, aby se nám tam nějaký děti nezranily. Máme strach i z těch stříkaček injekčních, protože tady se to na tom Stalingradě docela hodně rojí“ (A18).

Jak mezi pedagogy, tak mezi rezidenty zazníval také názor, že by se tvůrci hřiště neměli soustředit jen na děti. Mělo by být stavěno tak, aby poblíž byly lavičky i pro seniory, neb právě kontakt předškolních dětí a seniorů považovali za velmi důležitý. I kdyby lavičky pro seniory stály o kousek dál, měli by mít senioři výhled na hřiště a děti by měly vnímat, že prostor slouží i jiným skupinám a učili by se ohleduplnosti a slušnému chování. Právě mezigenerační kontakty považovali pedagogové za pozitivní trend moderní výchovy, s nímž již mají jisté zkušenosti (A18, A19).

Představy pedagogů, vychovatelů a také volnočasových trenérů o budoucím hřišti byly dohromady velmi detailní. Věděli, o které prvky budou mít děti zájem, které prvky budou rozvíjet hrubou motoriku, které jemnou motoriku a které jim dovolí se zklidnit a rozvíjet se rozumově. Právě propojení různých prvků vidí jako důležité i na těchto veřejných hřištích. Podobně přesnou představu měli i někteří obyvatelé „svobodárek“, jejichž děti navštěvují tréninky boxu – byli by rádi, kdyby některé tréninky mohly probíhat venku. I proto by uvítali, kdyby pro starší děti bylo hřiště vybavené nejen hrazdami, ale také boxovacími pytli. Také oni by byli by rádi, kdyby takto vybavené hřiště bylo hlídané či pravidelně dozorované a na noc zamykané (A12–A19, I03, I09, I22).

Obr. č. 7. Nevyužitá plocha na místě bývalého hřiště u „Věžičky“, 11. 6. 2024. | Foto: Výzkumný tým.

4.4 Senioři

Významnou část rezidentů lokality „U Věžičky“ tvoří lidé v seniorském věku. Často se jedná o občany města, kteří na Stalingradu strávili velkou část svého života. V narativech těchto starousedlíků se často objevuje téma „zašlé slávy“ prostranství u „Věžičky“ a jistá nostalgie po sousedské pospolitosti, která se (mimo jiné) projevovala i prostřednictvím společně trávených chvil v daném prostoru. „*Dřív se mně velice líbilo, že to bylo v podstatě město ve městě. Tady na tom Stalingradu byly veškeré služby [...] všechno od pošty přes holiče, přes všechny obchody, autobusové spojení, pěkná příroda*“ (105).

Samotné prostranství mezi domy „U Věžičky“ tedy sloužilo (a do určité míry, byť v jiném kontextu, slouží i dnes) jako místo setkávání a udržování sociálních vztahů. Tento aspekt nezaznává „pouze“ ve výpovědích seniorů, ale také o něm hovoří lidé mladších generací.

„*[...] to byla akce ,Z' [...] tak ty obrubníky se tam nosily a všechno jsme to stavěli a pak se tam udělal ten asfalt, tak tam bylo kluziště*“ (116). Neopomenutelný je i mezigenerační faktor, neboť senioři často ve veřejném prostoru netráví volný čas sami, ale také například s vnoučaty. „*[...] tady to prostranství vůbec není využité. Vždyť tady mohli hrát volejbal [...] není tady vůbec nic. Nejvíc trávím čas tady právě s vnoučatama na Věžičce [...]*“ (104).

Ve výpovědích informantů se však neobjevuje pouze odkaz na sociální (či komunitní) potenciál prostranství u „Věžičky“, ale také na (často) nevyužitý potenciál míst, které jsou v bezprostřední blízkosti samotných domů (takzvané vnitrobloky). „*Ne každéj má zahrádku [...]. dřív to byl normální, že před barákama bývaly lavičky a teď je to málokde*“ (105).

Obr. č. 8. Zatím neopravená lavička nedaleko domu zvaného „Věžička“, 24. 6. 2024. | Foto: Výzkumný tým.

Potřeby a očekávání seniorů nereflektují pouze lidé staršího věku, ale také jejich rodinní příslušníci, sousedy a jiné blízké osoby. „[...] rodiče, jsou v důchodu [...] když si jdou na procházku, tak takhle obejdou ten vrch a rádi si tady sednou a odpočinou si. Pokecají, když tady uvidí někoho, že jo, nebo s rodinou se tady setkají, pokecáme“ (I03). „[...] nebo i starší lidi, aby si třeba měli kde sednout a popovídat si [...]“ (I24). Někteří informanti však také upozorňují na skutečnost, že mnohá místa lokality „U Věžičky“ nejsou pro seniory (popřípadě pro lidi s tělesným postižením) dobře přístupná. „[...] maminka se špatně pohybuje. To znamená, že už je víceméně vozíčku. No, je to takový docela těžký, jako ji vyvézt, protože vlastně i ty chodníky jsou na kostkách, všechno je víceméně do kopečka [...]“ (I08).

Výše uvedené názory a postřehy informantů se tedy projevují i v častém narativu, že plánovaná revitalizace veřejného prostoru by neměla reflektovat zájmy pouze jedné zájmové skupiny, ale měla by zohledňovat potřeby a očekávání různých skupin.

4.5 Lidé v produktivním věku

Z analýzy se zdá, že lidé v produktivním věku rozhodně netvoří jednu zájmovou skupinu – jejich postoje k úpravě veřejného prostoru leží na poměrně široké škále od vyjádřené potřeby obnovit hřiště pro děti v takovém rozsahu, jaké zde bývalo, přes vyjádřené přání zajistit klid a hřiště nechat jen malinké pro nejmenší, až k návrhu využít prostor po původním hřišti tak, že budou zřízena další parkovací místa. Pravdou je, že mnozí z účastníků výzkumu neměli detailní představu o reálných možnostech návštěvy hřišť současných rodičů a jejich dětí. Popisovali hřiště ve dvorcích, která jsou již dávno zrušená (fungovaly před cca 10–15 lety, kdy tam sami chodili se svými dětmi), nebo nás ujišťovali o tom, že má fungovat další velké hřiště u budovy bývalých jeslí a že toto hřiště by mohlo stačit. Protože na základě našeho výzkumu nelze takto širokou škálu názorů shrnout do jednoho celku, ale ani do popsání jednotlivých postojů na oné pomyslné škále, zdůrazníme ony dva pomyslné protipóly.

4.5.1 Zastánci klidu

Prvním protipól je tvořen názorem těch lidí v produktivním věku, kteří jsou přesvědčeni, že kvalitě života v lokalitě „U Věžičky“ by prospělo, kdyby veřejný prostor byl oázou klidu. Představují si, že když přijdou domů z práce a je horko, měli by mít možnost větrat a zvenčí neslyšet žádné rušivé zvuky. Především z této zájmové skupiny se ozývaly také návrhy, že by se dětské skupiny měly rozptýlit do jednotlivých dvorků. Pracovně jsme je nazývali vnitrobloky, informanti užívali svá pojmenování „hnízda“ a „dvorky“. Na každém z nich by mohl být jiný herní prvek, a děti by tak nebyly soustředěné jen na jednom místě, ale přesouvaly se z jednoho dvorku do druhého. Zároveň zaznívalo doporučení (které však nespadá jen do této skupiny), aby si vždy obyvatelé žijící kolem jednoho dvorku sami určili, jak by chtěli dvorek upravit, jaký prvek jim zde chybí. Pro zajištění většího klidu navrhovalo více informantů výsadbu nových stromů, které by pomohly zvuky zachytit.

4.5.2 Zastánci aktivit a oživení prostoru

Poměrně mnoho informantů z této skupiny nás upozornilo také na posilovnu, která funguje na stalingradském náměstí. Má se jednat o zařízení, které je oblíbené a užívané mnoha obyvateli nejen Stalingradu, nejen dospělými, ale i mládeží ve věku 15-20 let (I11, I22, I26, I29).

Další část sportovně založených obyvatel zmiňovala rekreační sporty (v zimě běžky, celoročně cyklistiku a běh), někteří senioři popisovali, jak se udržují v kondici svižnou chůzí s trekovými holemi, resp. s holemi k „nordic walking“. Část těchto informantů se vyjádřila také tak, že by si i rádi zacvičili na čerstvém vzduchu, tedy že by nemuseli cvičit v posilovně. I pro ně by se ve veřejném prostoru hodilo zřídit koutek s „workoutovými“ prvky a fitness zařízení. Ač někteří sdělovali, že by se na takovém zařízení mezi domy styděli cvičit (např. I24), jiní se přímo hlásili k tomu, že by cvičení na čerstvém vzduchu upřednostnili, zvláště v souvislosti s běháním a doplňkovým posilováním či protažením (I26).

Mezi lidmi v produktivním věku zazníval také názor, že by se hodilo zřídit i místa pro setkávání s přáteli – ať už by se jednalo např. o dřevěný altán (malý v každém vnitrobloku a velký u „Věžičky“, kde by se mohly konat i kulturní akce, besedy, promítání), nebo grilovací místa – opět by jich mohlo být více. Zde zaznívaly obavy, jaká pravidla by bylo třeba přijmout, aby tato vybavení nebyla brzy zničena, aby nedošlo k požáru apod. K představě zastřešeného altánu vedla některé informanty i skutečnost, že si stěžovali na nedostatek zeleně oproti dřívějším dobám, a tedy i na úbytek stínu. Sídliště potřebuje opět více vzrostlých stromů a keřů, které by také pomohly jednak zachycovat zvuky, aby se tolik nerozléhaly. Současně by – a to je jistě hlavní důvod, proč by bylo více zeleně na sídlišti potřeba – vrhaly stín a pomáhaly ochlazovat vzduch (I22).

Část informantů zmiňovala úpadek sídliště i s ohledem na úbytek zahrádek kolem domů, o které pečovali dřívější obyvatelé, většinou důchodci, s jejichž odchodem zahrádky zanikly. Někteří sní o jejich obnovení, ale jiní by preferovali vysázení kvetoucích keřů, s nimiž je méně práce a mohou kvést delší dobu (I05) a preferovali by do prostoru umístit nějaký vodní prvek s bublající vodou a vytvořit tak příjemnou relaxační zónu s lavičkami (I27). Dalším nápadem bylo místo setkávání oživit betonovými stolky s šachovnicemi (člověče nezlob se apod.), které by mohly sloužit i mezigeneračně (I05).

Z uvedených nápadů a představ je vidět, že nebude jednoduché nalézt konsensus pro lidi v produktivním věku. Jedná se o pestrú skupinu osob a názorů, kdy jen část z nich na Stalingradě vyrostla, tedy ne všichni si pamatují bývalé hřiště, které měli jejich sousedé tak rádi a přáli by ho i další generaci. S touto skupinou bude třeba citlivě vyjednávat budoucí kroky, které radnici čekají při přeměně veřejného prostoru. Na druhé straně jsou mezi nimi lidé, kteří o veřejném prostoru aktivně přemýšlejí a jsou také ochotní pro veřejný prostor mnohé udělat, a to na úkor svého volného času.

4.6 Chovatelé psů

Plochu u „Věžičky“ též využívají chovatelé pro venčení svých psů. Za našich pobytů jsme nezpozorovali v tomto směru čilý ruch a koncentraci pejskařů na ploše u „Věžičky“. Podle informantů výzkumu je sídliště bohaté na travnaté plochy, a tak dochází k rozptýlení venčících osob. Roli sehrává také poloha sídliště. Stalingrad je obklopený zelení a mnoha procházkovými trasami v přilehlých lesích, které mají venčící k dispozici nedaleko svého bytu. Oblast netrpí znečištěním psími exkrementy, místo je čisté a uklizené. Nezaznamenali jsme v tomto směru ani žádné stížnosti od obyvatel. V lokalitě nejsou umístěné speciální koše na psí exkrementy, a tak je pejskaři odhazují do košů na smíšený odpad, které nejsou shora zakryté. Sáčky na výkaly si obyvatelé taktéž nosí s sebou z domova, a mohou si je vyzvednout na městském úřadě. Soužití s nepejskaři v lokalitě lze hodnotit jako dobré. Někteří obyvatelé uvádějí jako problém venčení psů bez vodítek a náhubků. Okrajově se problém zvířat pobíhající na volno přelévá i do společných prostor domu: „*Listonoška kvůli tomu nechce chodit do baráku č. 4*“ (107).

Současně je ale nutné si uvědomit, že ne vždy mají majitelé psů možnost a chuť podnikat delší vycházky a spokojí se s venčením v bezprostřední blízkosti bydliště. Komunitní organizování by podpořilo vybudování tzv. psího hřiště, kde by se zvířata mohla pohybovat na volno a prostor by současně sloužil jako neformální kontaktní místo pro skupinu pejskařů. Z výstupů našeho výzkumu ovšem plyne, že psí hřiště v prostoru „Věžičky“ nepreferoval žádný z informantů. Jeho případné vybudování bychom proto doporučovali situovat do jiné okrajové lokality sídliště.

4.7 Komunita kolem Café Stalingrad

Počátky kavárny³, která si za svůj název zvolila dnes již lidové (dříve však oficiální) pojmenování sídliště, na němž se nachází, má na svědomí aktivita několika místních patriotů, kteří prostor upravili do stávající podoby, pracují zde a starají se o její rozvoj. Majitel prostoru, v němž kavárna sídlí, Aleš Studený je současně členem místního spolku Žijeme Žďárem. Impulsem k otevření kavárny byla absence podobného prostoru v okolí, kde by se mohli místní zastavit na kus řeči a občerstvit se. Za dobu svého působení se kavárna velmi dobře etablovala mezi starousedlíky, kteří její provoz zpravidla velmi oceňují i proto, že je, jak uvádí její provozní, orientovaná na všechny obyvatele Stalingradu. Kavárna se za dobu svého trvání stala jedním z přirozených komunitních center oblasti. Pravidelně pořádá různorodé aktivity, jakými jsou například Stalingradské slavnosti, burza oblečení, koncerty romské hudby a jiné kulturní a tematické akce, které posilují sousedskou sounáležitost. Svou vizí stát se společenským centrem Stalingradu pro všechny jeho obyvatele bez rozdílu přispívá k minimalizaci sociálního vyloučení.

³<https://cafestalingrad.cz/kontakt/>

V počínání majitele prostoru, provozní a obsluhy vnímáme velký potenciál k rozvoji komunitního chování a sdružování nejen proto, že mezi informanty bylo mnoho stálých a pravidelných návštěvníků kavárny, ale i proto, že provozní a další pracovníci v provozu netrpí etnickými předsudky a v rozvojových plánech svého podnikání počítají s jednorázovými kulturními a integračními projekty, které by mohly expandovat i mimo vlastní provozovnu do veřejného prostoru. Organizování komunitních akcí u „Věžičky“ mělo poměrně širokou podporu mezi informanty našeho výzkumu (za předpokladu, že nebude docházet k rušení nočního klidu) a na straně druhé se tato poptávka potkává s ochotou stalingradské provozní takový typ akce organizačně zaštitit. Aktivita by mohly být tematicky zaměřené; například sousedské slavnosti, pravidelné a nepravidelné venkovní trhy, a mohly by nenásilně zprostředkovat setkávání romských a neromských obyvatel Stalingradu. Zde je ovšem nutné uvést, že kavárna nepředstavuje dokonale inkluzivní prostor již z toho důvodu, že se jedná o komerční podnik, jež nepobírá dotace a který si na sebe musí vydělat svou vlastní činností. Ceny nejsou dostupné pro nízkopříjmové obyvatele, kteří z tohoto důvodu kavárnu nenavštěvují. „*To tady nic není na Stalingradě a tu kavárnu [Café Stalingrad], co si tam otevřeli [...] tak to je jenom pro takový ty zbohatlý. Tam si s děckama nemůžete jít sednout. Co jim tam dáte? Mini zákusek za 50 korun? To jim radši doma upeču*“ (103). Inkluzivní přístup by mohly reprezentovat právě akce konající se pod širým nebem, které zpravidla nepředstavují tak velké finanční nároky.

4.8 Skupina osob kolem „večerky“, lidé se závislostmi a další skupiny uživatelů sociálních služeb

Velice širokou a vnitřně nesourodou skupinu představují lidé, kteří spadají do cílové skupiny některých z poskytovatelů sociálních služeb, kteří v lokalitě Stalingradu působí. I s vědomím této vnitřní nesourodosti popisujeme toto téma v jedné společné podkapitole. V průběhu výzkumu jsme měli možnost o dané problematice hovořit se samotnými uživateli služeb, se zástupci poskytovatelů, ale i s rezidenty, kteří různé aspekty daného tématu ve veřejném prostoru reflektují.

Označení uživatel sociálních služeb je v tomto textu používáno v širším kontextu. Někteří z těchto lidí služby přímo nevyužívají, byť do cílové skupiny dané organizace spadají. Nerozlišujeme tedy, zda se skutečně jedná o uživatele služeb, zájemce o službu, potenciálního uživatele, osobu ohroženou sociálním vyloučením atd. Danou problematiku jsme konzultovali se zástupci mnoha organizací a institucí, které v dané lokalitě působí. Jedná se o zaměstnance Městského úřadu, Sociálních služeb města (především ESKO a Terénní služby), Oblastní charity Žďár nad Sázavou (Klub v 9), Kontaktního a poradenského centra Kolping, Městské policie aj.

Z hlediska informantů, kteří v dané lokalitě žijí, představují nejvýraznější skupinu lidé bez domova, kteří se scházejí především v blízkosti místní „večerky“. „*[...] to se teď schází u těch Vietnamců ti pobudové, protože tady zrušili ubytovnu pro bezdomovce, tak teď se to všechno tam schází [...] u toho Vietnamce. No, tak chodí rádi semka na Stalingrad [...] oni to tady narušují [...]*“ (103). „*[...] nejsou (Romové) tím hlavním problémem, to jsou spíše takový ti [...] trošku jako alkoholici a tady ty sociální skupiny, takový ty slabší [...]*“ (102).

Mnozí informanti v souvislosti s daným fenoménem poukazují na popíjení alkoholu ve veřejných prostorech, užívání nealkoholových návykových látek (především marihuana a pervitin), výtržnosti a nepořádek. Zástupci poskytovatelů sociálních služeb a další odborníci poukazují na to, že v lokalitě u „večerky“ se scházejí především lidé závislí na alkoholu (část z nich užívá i pervitin), kteří na Stalingradu většinou přímo nežijí (A22).

Tito lidé často bydlí v některých z „bezdomeckých kolonií“, popřípadě v azylovém domě pro muže (A04). Pohybují se po celém městě a jedno z častých míst, kam přes den zajdou, je i Stalingrad (místo u „večerky“) (A22). „[...] protože tam byl azylový dům pro muže, který se přесunul [...], a tak oni chodí stále na to místo, vlastně se vrací [...]. Právě, že se vrací, protože tam mají okruh svých známých, takže proto se stahují i na tu večerku“ (A04). Tito lidé sice přímo v lokalitě Stalingradu nežijí a v prostoru u „Věžičky“ se primárně nepohybují, přesto však významným způsobem ovlivňují charakter veřejného prostoru v širším kontextu Stalingradu.

Druhou výraznou skupinu uživatelů sociálních služeb představují uživatelé návykových látek (především pervitinu), kteří žijí přímo v lokalitě Stalingradu (často v tzv. svobodárnách). Podle pracovníků terénních služeb se tito lidé často scházejí na prostoru u „Věžičky“ (především u výměníku/trafostanice) (A22, A09). „[...] taky jsou to právě drogy, které se tam mezi mládeží měly šířit docela dost [...] to se týká i některých lidí z (romské) komunity [...]“ (A04). Podobně se vyjadřuje i jeden z rezidentů: „[...] tady každé občany které tady bydlí, ví (co je vážný problém), a to jsou návykové látky [...] ta mládež, která se tady shlukuje [...]“ (I29). V lokalitě (podobně jako v celém městě) dochází ke zvýšenému nárůstu počtu pohozených injekčních stříkaček (ve srovnání s předchozími roky) (A22).

Někteří rezidenti poukazují na nepořádek, vandalismus a zvýšený hluk. „[...] kolikrát člověk tam projde a jsou tam rozbité flašky [...] nebo je vidět, že ty herní prvky, prostě se devastují [...]“ (I05). „[...] jak vyřešit, aby se tady lidi chovali [...] jestli jako zvýšit počet hlídek, který tady budou procházet, když tam vysedávají a dělají tam bordel, hází odpadky [...]“ (I25).

Na druhou stranu se velice často objevují názory, že současná situace ve veřejném prostoru u „Věžičky“ je v porovnání s minulostí výrazně lepší (I20). „Dřív se říkalo, že se tady na Stalingradě bojí lidi vůbec jít po tmě a podobně. To si nemyslím, že tady (ted) je. Jo to víte, že tady občany, ze svobodárek [...] nějaký alkoholy a podobně, to je všude na každém sídlišti“ (I21).

Obě výše vymezené výrazné skupiny (tedy lidé bez domova a uživatelé návykových látek, kteří bydlí přímo na Stalingradu) jsou poměrně rozdílné a vzájemné kontakty příliš nevyhledávají (A22). Společně však působí na veřejný prostor a v případě revitalizačních úprav je potřeba s jejich existencí koncepčně pracovat. Problematiku uživatelů sociálních služeb ovšem nelze redukovat pouze na výše uvedené cílové skupiny. Někteří informanti z řad zaměstnanců poskytovatelů sociálních služeb poukazovali na skutečnost, že i mnozí z jejich uživatelů v lokalitě Stalingradu (i přímo u „Věžičky“) žijí, především v městských bytech (tedy na svobodárnách). Tito informanti často poukazují na problémy týkající se soužití, nepořádku a hluku ve veřejném prostoru (A19).

4.9 Majitelé aut: zastánci plošného parkoviště

Výrazné téma představuje otázka parkování v lokalitě na Stalingradu. Jednou z vydefinovaných zájmových skupin byli tedy majitelé automobilů, kterých (samozřejmě nejen jich) se daná problematika přímo dotýká. Mnozí informanti poukazovali na skutečnost, že dopravní situace (a s ní spojená otázka parkování rezidentů) v lokalitě není optimální. „[...] jeden byt k tomu dvě auta a těch bytů je tady hodně a těch prostor je málo, takže se to strašně řeší“ (I02).

Aktuální nedostatek parkovacích míst úzce souvisí se sociálními a demografickými změnami v lokalitě. Jak poukazovali mnozí dotázaní, dopravní situace byla v době výstavby Stalingradu naprosto odlišná od té v současné době. „[...] na tu dobu to bylo nadesignované absolutně famózně. Ale lidstvo se někam posunulo, a my potřebujeme udělat upgrade“ (I01). „[...] a budeme na tom ještě hůř, protože se obměňuje složení obyvatelstva, kdy ti staří, kteří jsou bez automobilů, tak je střídají mladí, kteří mají jedno nebo i dvě auta a ten problém toho parkování tady je už nyní [...]“ (I29).

Obr. č. 9. Kostky zamezující parkování dle rezidentů nebezpečné pro děti na kolech – viz kap. 4.2. | Foto: Výzkumný tým.

Nabízí se tedy konstatování, že otázka parkovacích míst (vzniku nových či rozšiřování stávajících) je v lokalitě poměrně aktuální a živá. Přestože se mnozí rezidenti na daném faktu (že situace není dobrá) shodují, nepanuje ovšem shoda, jak daný problém řešit. Podobně jako mnohé jiné zájmové skupiny, tak ani majitelé automobilů netvoří názorově homogenní skupinu, která by zastávala jednotný postoj a snažila se uplatňovat jasně definovaný společný zájem.

Někteří majitelé automobilů hovoří o potřebě (prioritě) rozšiřovat stávající parkovací místa. „[...] určitě [...] samozřejmě jsou tady potřeba herní prvky [...], ale pokud bysme to nechali takhle, tak radši parkovací místa [...]“ (I08). „Garáže určitě nestačí a začíná se tady parkovat na trávníku a všude možné [...] úplně ideální a za úplně minimální pakatel, kde je vybetonovaný hřiště na Věžičce, který je nevyužitý. Stačí tam udělat nájezd a bylo by tam určitě minimálně 20 parkovacích míst“ (I29).

Jiní rezidenti však poukazují na skutečnost, že by řešení dané situace nemělo být na úkor jiných společenských priorit. „[...] určitě samé parkovací místa, to ne. Ale jestli nějaká část z toho? Ale určitě by se mi nelíbilo, kdyby to bylo jako nějaký velkoplošný parkoviště. To si myslím, že by to neprospělo [...]“ (I24). Někteří majitelé automobilů zastávají cestu kompromisu a konstatují, že rozšiřování parkovacích míst nemusí být nutně v protikladu k jiným společenským zájmům.

„To je bída [=situace ohledně parkování], nicméně zase na druhou stranu jako dát tam parkoviště [...] tak je to úplně zabítý, tam bude jedno auto vedle druhého [...] pokud by se tam (u „Věžičky“) měla udělat nějaká revitalizace s tím, že se tam udělá [...] vybuduje nové parkoviště, tak to zas mi přijde jako kravina[...] Klidně zvětšit parkoviště, protože ono tam je. Tam je takový malý, neříkám, klidně to zvětšit o pár metrů na úkor toho nějakýho novýho hřiště, nebo co tam bude, ale jako celý bych z toho parkoviště nedělal [...]“ (I25).

Zajímavou podskupinu majitelů motorových vozidel představují tzv. garážníci, tedy rezidenti, kteří disponují garáží v blízké garážové kolonii. Někteří informanti hovoří o této oblasti jako o místě vhodném pro odpočinek, trávení volného času, se specifickým potenciálem komunitního života (I01). Jiní rezidenti však poukazují na skutečnost, že kapacity garáží jsou nedostatečné a současnou situaci již neřeší (I29).

Obr. č. 10. Kudy jít? Chodníky se proměňují na parkovací místa. | Foto: Výzkumný tým.

Mezi informanty se ozýval i názor, že problematika parkování na Stalingradu by měla být řešena především koncepčně, optimálně v souladu s územní studií dané lokality (I01, A21), vícekrát se objevil návrh parkovací místa zřídit na vnější straně pomyslných hnízd, a naopak parkování uvnitř dvorků zakázat.

4.10 Zahrádkáři v zahrádkářské kolonii

Mnozí obyvatelé Stalingradu mají v pronájmu parcelu v přilehlé zahrádkářské kolonii, kde spolu s rodinami tráví svůj volný čas. Kolonie těsně přiléhá k ulicím Okružní a Brodská a v dané lokalitě se nachází již více než 60 let (Žijeme Žďárem 2024). V minulých dekádách docházelo k postupnému úbytku nájemců, ale v souvislosti s pandemií došlo k oživení aktivity. Mezi seniory, kteří na svých zahrádkách hospodaří i několik desítek let, se začaly objevovat rodiny s dětmi. Mnozí z nich jsou nově příchozí obyvatelé Stalingradu. Jak podotýká správce osady: „*Ono to má obrovský výhody, protože když děcko necháte někde běhat, tak hrozí úrazy. Tady máme plot, aut moc nejezdí. Ale vytvořili jsme takový [...] nechci říct gangy rodinný*“ (I14). Dříve striktní pravidla pro úpravu zahrádek a pěstování plodin a rostlin se postupně rozvolňují a vycházejí tak vstříc potřebám mladší generace nájemců. Ti již nevnímají svou zahrádku striktně jako prostor pro zemědělskou aktivitu ale v souladu se svými potřebami a potřebami svých dětí jako bezpečnou a intimní zónu, kde mohou ve volném čase přebývat. Na mnohých plochách tak vyrostly improvizované přístřešky a dětské herní prvky. Jeden z respondentů dokonce v reakci na chybějící infrastrukturu na sídlišti obětoval polovinu plochy pronajatého pozemku a vybudoval pro své dítě herní plácek: „*kde jsem 100 metrů čtverečních udělal malému fotbalový hřiště a vybudoval pískoviště, trampolínu, aby si měl kde hrát, protože tady na Stalingradě na to celý město kašle*“ (I21). Mnozí informanti pak při dotazování uváděli zahrádkářskou kolonii jako integrální součást sídliště Stalingrad. Tradice zahrádkaření a snaha po estetické úpravě venkovního prostoru se propisuje na samotné sídlišti. Mnoho bytových domů má svépomocí upravenou předzahrádku plnou kvetoucích rostlin a keřů, která dokresluje vztah obyvatel k sídlišti.

Většina zahrádek je velmi pěkně upravená a je zřejmé, že jejich nájemci je pravidelně navštěvují a pečlivě se o ně starají. Vztahy mezi nimi jsou dle svědectví několika z nich, s nimiž jsme při prohlídce kolonie měli možnost hovořit, bezproblémové. Někteří zmínili, že v poslední době se mezi nájemci objevují i romští obyvatelé sídliště, kteří bez problémů zapadli do místní komunity. Na rozdíl od podobných zahrádkářských osad, zde nejsou jednotlivé parcely odděleny ploty, což přispívá k celistvějšímu dojmu a ilustruje komunitní duch osady.

Obr. č. 11. Zahrádkářská kolonie. | Foto: Výzkumný tým.

Existence kolonie je nicméně posledních 40 let ohrožena výstavbou městského obchvatu, který by pravděpodobně znamenal její zánik. Vzhledem k faktu, že se jedná o jeden z mála identifikovaných příkladů komunitně aktivizovaného chování, které je navíc na vzestupu s přírůstkem mladších členů, by bylo vhodné tento etablovaný model zachovat. Dalším důvodem je, že při zrušení stávající kolonie by bylo velmi komplikované toto místo v dostupné vzdálenosti nahradit.

4.11 Cyklisté

Během výzkumu jsme se setkali s požadavky formulovanými zastánci cyklistiky a pohybu po městě na kolech (či koloběžkách), kteří si uvědomují, že zvýšený podíl cyklistiky v dopravě může mít pozitivní vliv jak na zdraví populace, tak na veřejnou dopravu. Pro zvýšené využívání tohoto způsobu dopravy však chybí infrastruktura, ať se jedná o dostatek míst pro kola či koloběžky na zabezpečených stáních (např. v rámci škol, školek, úřadů, zdravotních zařízení), tak i cyklotras (např. I11).

Někteří informanti chválili nedávno zavedenou službu – sdílená kola (I11, I13, I29), jeden z nich dokonce dokázal během krátké doby změnit názor: *„Na ty kola jsem neměl dobrý názor, takže jsem to jako kritizoval, že to je další jako hloupost, ale ukázalo se, že to není hloupost, jsou hodně využívány“* (I13).

Zároveň si ovšem stěžovali, že stanoviště této služby na Stalingradu bývá prázdné, obsazená stanoviště vídají jen v jiných částech města. Přesto vidí v této službě pozitivní změnu a doufají v její rozvoj a zřízení více stanovišť. Preferenci cyklo dopravy a další budování infrastruktury pro tento způsob dopravy deklarovali i představitelé města. S rozvojem cyklistiky souvisí však i budování cyklotras a přímo pro kola určených stezek. Jediná cyklostezka, kterou jsme na daném území měli možnost vidět, je na ulici Brodská, ovšem tato cyklostezka vedoucí od Hamrů končí na rušné křižovatce a dále musí cyklisté využít vozovky pro automobilovou dopravu. Zde by se nabízelo hledat řešení bezpečnější dopravy pro cyklisty přímo budováním cyklostezek, a to společně s novou koncepcí parkovacích míst tak, aby na potenciálních trasách pro cyklisty nestála auta. Jeden z návrhů zastánců cyklistiky je vést pokračování cyklostezky podél klidové zóny přímo sídlištěm Stalingrad tak, aby stezka cílila k základním školám ZŠ 2 a ZŠ 3 a k mateřské škole. Pokud by byla stezka vybudována společně se střeženými stojany na kola u těchto institucí, mohla by tato opatření podpořit vyšší zastoupení cyklistické dopravy.

Obyvatelé svobodáren se zvláštním zřetelem k „svobodárce“ č. 6

5

Poměrně sourodou a z vnějšího pohledu i koherentní skupinu tvoří na sídlišti Stalingrad romská komunita, jejíž příslušníci jsou z velké části obyvateli „svobodárek“. Rodiny a osoby romského nebo částečně romského původu patří většinou k sociálně slabší vrstvě obyvatel Stalingradu, což má své historické kořeny. Romové přicházeli do Žďáru nad Sázavou za prací v období jeho industrializace z oblastí, které patřily na Slovensku k těm nejméně rozvinutým. Většina příslušníků dnešní romské komunity ze „svobodárek“ se ale narodila už ve Žďáru a na sídlišti Stalingrad vyrostla – a proto je s touto lokalitou sžitá a vnímá ji patrioticky. To se týká nejen Stalingradu jako takového, ale i prostranství „U Věžičky“: „*Takže jsme tu doma. Samozřejmě jsme s tímhle sžití, jen co hezky začne jaro, my už tady jsme. Je to tak a nevím, proč by tady mělo být parkoviště anebo další dům*“ (103).

Obr. č. 12. Popraskané povrchy chodníků u bývalého hřiště „Věžička“ - vlevo je vidět poslední ze sedmi svobodáren. | Foto: Výzkumný tým, 15. 7. 2023.

Téměř ve všech hloubkových rozhovorech – jak s rezidenty, tak s aktéry – měli informanti potřebu upozornit nás na specifický rys sídliště Stalingrad, resp. informovat nás o důvodech, proč je sídliště považováno za tzv. horší adresu a proč zdejší byty nemají tak vysokou tržní hodnotu: „[...] když chcete prodat byt, tak: Stalingrad? No, v žádném případě Stalingrad!“ (I27)

Mnozí to vysvětlovali tím, že město zde vlastní jediné sociální byty, a tudíž sem byli kdysi sestěhováni prakticky všichni sociálně slabší obyvatelé, mezi nimi i mnoho Romů. Díky tomu získal Stalingrad horší pověst. Proto jsme část našeho výzkumu zaměřili na zmapování současného stavu interetnických vztahů, včetně situací s potenciálním konfliktem, a také na detekování stereotypů (negativních i pozitivních). Tyto poznatky jsme pak porovnali prostřednictvím metody nezúčastněného pozorování s reálným stavem soužití majority a minority. Na vzájemné soužití jsme se dotazovali jak obyvatel „svobodárek“, tak jejich sousedů a rezidentů ze vzdálenějších oblastí, ale též aktérů (pracovníků města, neziskových organizací a institucí), kteří působí ve Žďáru. Toto šetření v terénu nám potvrdilo náš předpoklad, že obyvatelé „svobodárek“, a zejména romské rodiny zde žijící, tvoří velmi specifickou zájmovou skupinu. Z tohoto důvodu věnujeme analýze všech výpovědí jak informantů z e svobodárny č. 6 (má status vyloučené lokality), tak i z okolních domů tuto zvláštní kapitolu.

5.1 Kontaktní hypotéza

Jak jsme zmínili již výše, mnozí z informantů upozorňovali na skutečnost, že v domech zvaných „svobodárky“ jsou malometrážní byty projektované a postavené pro svobodné zaměstnance ŽĐAS, a nikoli pro mnohodětné či vícegenerační rodiny. Totéž již bylo potvrzeno i v dřívější výzkumné zprávě:

„Romové, ale i další nemajetní lidé z řad majority, se do svobodáren, kterých je na sídlišti celkem sedm, začali stěhovat po roce 1996 v rámci privatizace bytového fondu. Současně začali „svobodárky“ opouštět všichni příslušníci střední třídy, kteří si to mohli dovolit, a z bytoven se tak postupně stalo místo koncentrace sociálně slabých, kteří si z různých důvodů nemohli dovolit odkoupení bytu v jiných částech města“ (ŠmolDas, 2016: 11).

A tak došlo k tomu, že mnohodětné rodiny, které logicky trávily hodně času venku, postupně ovládly veřejný prostor „U Věžičky“, jenž byl následně natolik přeplněný, že na herních prvcích docházelo ke konfliktům a děti z bytů mimo „svobodárky“ sem postupně přestaly chodit a začaly se (podobně jako další skupiny rezidentů sídliště) místu vyhýbat (např. I16).

U části informantů, především u těch, kteří přes „Věžičku“ nechodí, vyhýbají se jí a bydlí od ní dále, se během hloubkových rozhovorů projevila přetrvávající nedůvěra vůči obyvatelům „svobodárek“. Byli skeptičtí k tomu, že by veřejný prostor „U Věžičky“ mohl být bezproblémově užíván jak obyvateli soukromých bytů, tak i obyvateli městských bytů. V této souvislosti argumentovali konflikty, o kterých kdysi slyšeli. Současně se však mezi informanty z řad majitelů bytů nachází také mnoho takových (a v našem výzkumu tito převažovali), kteří vzájemné sousedství popisovali jako bezproblémové, anebo mnohem lepší než dříve. Zlepšení situace spojovali s přemístěním azylového domu pro muže do jiné části města, např.: „Dobře, že už tam není azyláček. To byl velký problém, ale teď už je to lepší“ (I17).

Mnozí také vyjadřovali neutrální či pozitivní postoje – že se současnými obyvateli „svobodárek“ nemají problém, mají mezi nimi mnoho známých, tykají si s nimi a chápou jejich důvody, proč potřebují trávit hodně času venku (právě i s ohledem na přeplněné malometrážní byty). Někteří dokonce vykreslovali situace, kdy si na stejném hřišti běžně hrají jejich děti s dětmi ze „svobodárek“ a ke konfliktům nedochází (Fokusová skupina 2).

Tento obraz potvrzovali téměř všichni z obyvatel „svobodárek“, kteří se našeho výzkumu účastnili. Zároveň jsme měli v době výzkumného šetření možnost tyto nekonfliktní interakce opakovaně pozorovat.

Zjištěné postoje obyvatel městských bytů, příslušníků majoritní společnosti, tak zcela odpovídaly tzv. kontaktní hypotéze, formulované psychologem a významným teoretikem zabývajícím se předsudky G. W. Allportem (1954, česky 2004).⁴ Kontaktní hypotéza (překládaná též jako hypotéza meziskupinového kontaktu) formuluje jednak poznání, že vzájemné předsudky mizí především tehdy, kdy mezi jedinci z různých skupin dochází ke kontaktu. Naopak tam, kde ke kontaktu nedochází, udržují se předsudky déle, jako by zůstávaly zakonzervovány. Ono mizení předsudků je však podmíněno vhodnými podmínkami, mezi které patří např. to, že členové kontaktních skupin mají rovnocenný status a pojí je společný cíl. V našem případě tedy tehdy, když se příslušníci obou skupin mohou vnímat vůči městu a vůči veřejnému prostoru jako rovnocenní partneři a mají také společný cíl: přejí si zlepšení veřejných prostor pro zkvalitnění jeho využití.

5.2 Lavičky: více a na více místech

Obyvatelé „svobodárky“ č. 6 nejvíce akcentovali instalaci nových laviček v dostatečném počtu, a to nejen na prostranství „U Věžičky“, ale i ve vnitroblocích. Požadovali: „[...] instalaci aspoň dvou laviček do každého prostoru mezi ubytovkami“ (I12), resp. též „[...] na Věžičku“ (I03, I04).

Opakovaně se vyjadřovali, že jim chybí lavičky, kde by si mohli posedět a popovídat, popř. sledovat děti, jak si hrají. Že je stav vybavení lavičkami skutečným problémem, jsme si uvědomovali na mnoha místech této části sídliště: dále od „Věžičky“ nám ukazoval jeden z informantů nevyhovující lavičku poškozenou tak, že by si mohli uživatelé ničit oblečení či zadřít třísku; u „Věžičky“ jsou pak lavičky od sebe natolik vzdálené, že spolu nemohou zde sedící osoby pokojně komunikovat. Další obyvatelé „svobodárek“ nám líčili, že si ve výprodeji koupili venkovní křesla, dali si je před dům, ale bylo jim to zakázáno s odůvodněním, že je to prostor patřící městu. Tento zákaz byl v přímém rozporu se zkušenostmi z jiné oblasti Stalingradu, kde nám majitelky podobných venkovních křesel vysvětlily, že nemají vhodné lavičky, a proto si vlastní židle zamykají zámkem a přenášejí je na trávník, kde si je postaví podle momentální potřeby (na slunce, do stínu, s výhledem na děti apod.). Zdá se, že se v této oblasti mohou obyvatelé „svobodárek“ cítit v nerovnoprávném postavení oproti obyvatelům jiných domů na sídlišti (jedněm je nakoupený venkovní nábytek umístovaný ve veřejném prostoru tolerován a jiným byl zakazován). Současně výpovědi dokazují, že jsou obyvatelé „svobodárek“ schopni se aktivizovat a dohodnout se na společných postupech či plánovaných investicích. Jejich potenciál by mohl být využit pro plánování kvalitnějšího a smysluplnějšího využívání veřejných prostor „U Věžičky“ i vnitrobloků.

⁴Ač byla kontaktní hypotéza formulovaná již před mnoha desítkami let, stále se k ní vědci vrací a využívají ji pro vysvětlení diametrálně odlišných postojů vůči konkrétním skupinám osob, popř. s ní pracují při plánování intervencí v případě konfliktního soužití a za účelem odbourání předsudků (viz přehled odborných textů, které byly tímto teoretickým konceptem inspirovány – Dvořáková 2007, dále např. Graf, Kováčová 2016).

5.3 Hřiště, jako jsme měli my

Na druhé místo v pořadí důležitosti, pokud se jedná o zlepšení využití veřejného prostoru „U Věžičky“, kladli romští informanti obnovení hřiště a herních prvků pro menší děti a mládež. Informantka vzpomíná na „Věžičku“, jak vypadala kdysi:

„Tady byla veliká žlutá obrovitánská prolízačka. Z toho vedly špricle, po těch jste vylezla, a pak jste se zhoupla. To byl tady ještě pod ní beton, byl tu veliký kolotoč muchomůrka. Na to se člověk zavěsil. Rozhoupali jsme se a točili jsme se dokola. Tady byla další prolézačka, tamhle, jak je ten beton, tak další prolézačka, šli jste tamhle dolu, tam bylo krásné letadlo, prolízačka, takový tunel tady byl udělaný“ (I03).

Obr. č. 13. Prostor bývalého hřiště u „Věžičky“ se již z části proměnil v parkoviště. | Foto: Výzkumný tým, 25. 6. 2024.

I mnozí další pamětníci reflektují změny, k nimž došlo po pádu komunistického režimu a ekonomické transformaci, podobným způsobem jako tato romská žena. Obyvatelé „svobodárek“, kteří sem za slušného počasí pravidelně dochází a tráví zde čas i hovorem se známými a hlídáním dětí, vyjadřovali zároveň obavy, že by v prostoru „U Věžičky“ mohlo vzniknout i něco jiného než revitalizovaná oddechová zóna, např. parkoviště, nebo nová stavba.

„A všechno je to v prčících a my nevíme, co budeme dělat, jestli nám ještě toto vezmou. Jestli pro to město je lepší, aby potom s prominutím „cikánský matky s dětma“ seděly mezi barákama anebo u silnice na rohách, kde jsou betony. Bylo by to lepší, než aby si ty děti tady hrály, když to takhle fungovalo celý život?“ (I03).

Za těmito slovy je vidět zjitřené emoce pramenící z obav u konkrétních zástupců rodin, že jejich děti nebudou mít kde trávit volný čas, že matky budou sedávat na místech, kde budou jiným lidem vadit, budou je rušit a bude docházet ke konfliktům. Romští informanti se obávají zejména toho, že jim prostranství v okolí jejich domovů, které doposud využívali, bude změnou jeho funkce de facto odejmuto, a že se tím výrazně zhorší kvalita jejich života.

5.4 Vzpomínky na „romský komunitní klub“

S výše uvedeným zhoršením podmínek pro trávení volného času dětí ze „svobodárek“ souvisí i zrušení romského sdružení, které dříve v lokalitě působilo. Zdá se, že důvodem zániku se stal fakt, že některé členky sdružení se odstěhovaly z města pryč. Pravděpodobně ve stejné době došlo i ke zrušení „romského komunitního klubu“⁵, na který vzpomínají především romští rodiče i prarodiče a líčí ho jako bezchybné zařízení pro jejich děti, kde rádi pomáhali s programem a kroužky – uváděli křestní jména zaměstnanců této klubovny a aktivity jako výlety, tábory (I03, I04, I09). Vzpomínali na ně ale i neromští obyvatelé sídliště Stalingradu jako na prostor, kam mohli zajít hrát společenské hry a kde se dobře poznali i s dalšími dětmi ze sídliště Stalingrad, a to i s těmi z romských rodin – „[...] všechny je znám jménem, normálně si tykáme“ (I19).

U romských informantů jsme se setkali s neporozuměním. Zánik původní klubovny pro děti chápou jako přímou transformaci v nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM), což romští rodiče vnímají jako zrušení fungujícího programu, který byl prospěšný, a otevření služby, o níž nemají informace a dle jejich mínění není ani tolik využívána. Tuto skutečnost lze na jedné straně interpretovat tak, že sociální služba NZDM ESKO funguje dobře (poskytuje pomoc a zároveň nestigmatizuje své uživatele – je zachována jejich anonymita), ovšem na straně druhé je zde patrný deficit: původní služba obyvatelům schází. Dle perspektivy některých informantů se zdá, že jim nová služba nebyla dostatečně představena a chápou ji jako zbytečnou a nefunkční, což samozřejmě není.⁶

Dnešní rodiče a prarodiče romských dětí vzpomínají, že se na chodu klubu mohli podílet také maminky a další členové rodin: vedli např. taneční kroužky, organizovali sportovní aktivity, podíleli se na úklidu a údržbě, byli zde i zaměstnání. Do klubu při tom chodily i neromské děti – což potvrdil i neromský informant, majitel soukromého bytu: „No, každý den jsem tam jeden čas, asi na základce, 2. stupeň, chodil hrát ping-pong“ (I19). Informantka z romské rodiny vzpomíná:

„Bejvávaly časy, kdy fakt jsme tam s byli děckama, maminy se chodily koukat, děcka nacvičovaly besídku, zpívaly, tančily, básničky. Třeba ty tradice, co patří k tomu Mikuláši“ a hned se nás ptá: „A proč to těm dětem vzali? Ty děcka prostě tančily, jezdily na výlety [...] V životě ty děcka nikdy nebyly na táboře a jedině to denní centrum je tenkrát vzalo pryč. Byly týden pryč [...]. Do tý klubovny chodilo spoustu dětí, takže jste měla čas si je naverbovat, ať jdou tančit a jdou něco dělat, ale teď už to tak není.“

⁵Jaký byl oficiální název tohoto zařízení ani odkdy dokdy ve městě Žďár n. Sázavou působilo, se týmu nepodařilo ověřit. Zda, popř. jak byla činnost tohoto zařízení spojena s činností iniciativy romských žen, se ověřit nepodařilo. Z výpovědí informantů se však zdá, že propojení bylo intenzivní, více informantek vzpomíná, jak se činnosti mohlo účastnit (I03, I04, I09).

⁶Že je služba NZDM ESKO využívána, svědčí jednak oficiálně dostupné údaje (Sociální služby města Žďár nad Sázavou – Výroční zpráva 2023), ale i námi realizované výzkumné šetření mezi poskytovateli sociálních služeb ve městě Žďár nad Sázavou (např. A04, A09 a další).

Jako stížnost na horší podmínky dnes uvádí svůj dojem o službě v ESKU: „Tam nechodí nikdo“ (I03). Jak ovšem uvádíme výše, jedná se o perspektivu konkrétních informantů, kteří nejsou o pravidlech NZDM dostatečně informováni, a především postrádají dříve prosperující, ovšem následně zrušené centrum.

V souvislosti s rekultivací veřejného prostoru „U Věžičky“ se objevovaly ve výpovědích informantů ze „svobodárek“ i další dílčí nápady, jak učinit tento prostor atraktivnějším pro děti, dospělé i seniory a jak ho učinit opět funkčním. „Jedna paní [...] tady sjednala jednomu pánovi, že boxujou s klukama, učí je box. Proč by si tady nemohl vybojovat pytel: když je hezky, nemusí platit za pronájem tělocvičny. Vezme sem kluky, boxuje s nimi, hned by bylo využití. Nebo část tréninku mít venku, že jo“ (R04).

Podobných návrhů, jak veřejný prostor lépe využít, bylo mezi obyvateli „svobodárek“ více, avšak největší důraz kladli na akčnost a na sladění jednotlivých kroků – na to, že je třeba udělat aspoň něco hned teď. Aby mohli mít, než by se celkově zrekonstruovalo hřiště u „Věžičky“, možnost posezení v blízkosti vchodů do „svobodárek“ a na „Věžičce“ aspoň pískoviště a nějaký ten herní prvek (např. I17). Mnozí z romských informantů vyjadřovali opakovaně obavy, že když přijdou o „Věžičku“, již se na ni nebudou moci vrátit. Proto by bylo dobré – i v případě, že se město rozhodne obnovit prostor „Věžičky“ v duchu přání této zájmové skupiny – aby bylo postupováno transparentně. Je vhodné počítat s tím, že i dočasná změna může vyvolat určitou paniku, které bude třeba předcházet včasným informováním rezidentů o postupných krocích.

5.5 Proč je „svobodárka“ č. 6 se svým blízkým okolím označována za vyloučenou lokalitu?

Podstata problému spočívá podle některých obyvatel „svobodárky“ č. 6 v tom, že Romové jsou „městem“ vylučováni – a „město“ se pak diví, že jsou vyloučeni.

„A hlavně, že město řeklo, že Stalingrad je vyloučená lokalita. Z jakého důvodu jsme my vyloučená lokalita? Vždyť jsme stejně lidi jako vy, jako ostatní lidi, stejně platíme nájmy, jako i ty ostatní lidi a tohle udělalo město tady. Z řad romského obyvatelstva není ani nulová kriminalita – jako v jiných městech, proč tohleto udělali?“ (I04).

Obr. č. 14. Romská kapela „Trio Band“ se připravuje na vystoupení před kavárnou Café Stalingrad, 15. 7. 2023. | Foto: Výzkumný tým.

Z takovýchto výpovědí vyplynulo, že obyvatelům „svobodárky“ č. 6 není dostatečně známo, co znamená, když jsou „označováni“ jako „ohrožení sociálním vyloučením“. Bylo evidentní, že by rádi věděli, zda jim (resp. městu) z tohoto statutu plyne nějaká finanční dotace a jak je s touto dotací nakládáno, zda se jim zlepší úroveň jejich bydlení a kdy. Jak na nedostatky v bytech, tak i před domem a na fasádě domu si stěžovali (a jak jsme měli možnost pozorovat uvnitř domu i ve venkovních prostorách), celkem oprávněně. Snadnou pomocí by při tom byla větší transparentnost a otevřená informovanost veřejnosti o jednotlivých dotacích na každý rok a o tom, jak s nimi bylo a bude naloženo.

5.6 Závěr

Ačkoliv mezi romskými obyvateli „svobodárek“ neexistuje jednoznačná shoda v detailech, například jak upravit velké hřiště u „Věžičky“ nebo jakými herními prvky prostranství osadit, všichni se ve svých výpovědích shodovali na tom, že místo by mělo být rekultivováno v původní intenci stavitelů sídliště. Z pohledu drtivé většiny romských rezidentů obývajících tzv. svobodárny, které přiléhají k veřejnému prostranství „U Věžičky“, totiž tento prostor není dostatečně přizpůsoben a vybaven pro efektivní využití občany. Občany bez rozdílu etnicity, jak říká svými slovy jedna z romských informátorek: „*Prostor u Věžičky by měl sloužit Romům i Neromům!*“ (109).

Mentální mapy a percepce prostoru

6

V průběhu výzkumu byla využita technika sběru dat v podobě tzv. mentálních map. Dvě zobrazení níže v této kapitole jsou mentální mapou, kam obyvatelé červeně vymezené oblasti sídliště Stalingrad zaznamenali své pojetí a vnímání místa bydliště. Mentální mapa je v tomto případě individuálním modelem prostoru. Pracovali jsme se dvěma skupinami informantů a dvěma kopiemi map daného území. Účastníky šetření jsme požádali o vyznačení ploch v předmětném území podle následujícího klíče:

Zelená barva: místo, kde se cítím bezpečně

Červená barva: místo, kde se necítím bezpečně

Černá barva: místo, kde trávím nejvíce času

Modrá barva: místo, které by se mělo po revitalizaci nejvíce změnit

V případě první mapy zaznamenávali svou osobní vizualizaci prostoru zástupci obyvatel celé vyznačené části sídliště Stalingrad (přizváni byli zástupci jednotlivých bytových domů či dvorů). U červeně vyznačených míst dominuje prostor „večerky“, dále rovněž průchody ke svobodárnám a samotné prostranství před „Věžičkou“. U zeleně označených ploch převládají jednotlivé bytové domy a zahrádkářská kolonie. Plochy vymezené černou barvou jsou v tomto případě dětské hřiště a opět zahrádkářská kolonie. Modré linky pak odpovídají místům, která by se měla po revitalizaci nejvíce změnit. Zde respondenti nejvíce označují plochu „U Věžičky“, svobodárny a jednotlivé dvorky.

Obr. č. 15. Mentální mapa 1 obyvatel Stalingradu.

V případě druhé zobrazené mapy jsme požádali obyvatele tzv. svobodáren, zejména svobodárny číslo šest, majoritně pak příslušníky romské komunity, aby do mapy označili místa dle stejných barevných kódů.

Obr. č. 16. Mentální mapa 2 obyvatel zejména svobodárny číslo šest.

Shodně s respondenty prvního výzkumu se necítí bezpečně v okolí tzv. večerky, které je označeno jako jediné červenou barvou. Místo, kde se obyvatelé cítí bezpečně, se v tomto případě shoduje s místem, kde tráví nejvíce času a které by se podle jejich mínění mělo primárně rekonstruovat. Oproti respondentům prvního výzkumu se v lokalitě „U Věžičky“ obyvatelé svobodáren cítí bezpečně a tráví zde rovněž nejvíce času. Shodně s první skupinou potom vyjadřují přání o revitalizaci plochy před „Věžičkou“.

Shrnutí

Výzkumné šetření v lokalitě Stalingrad (s primárním zaměřením na prostor „U Věžičky“) bylo realizováno prostřednictvím pestré palety výzkumných metod. Jelikož výzkumný tým kombinoval kvantitativní i kvalitativní výzkumnou strategii, můžeme hovořit o tzv. výzkumu smíšeném.

Jak již bylo v textu uvedeno, výzkumný tým získal empirická data od 148 respondentů (účastníci dotazníkového šetření – zpracováno v kapitole 3), 29 informantů (účastníci hloubkových rozhovorů) a 22 odborných aktérů, kteří v lokalitě Stalingrad profesně působí (tematicky zaměřené konzultace). Kromě těchto (především) individuálních výzkumných intervencí, byla realizována dvě skupinová setkání s rezidenty dané lokality (tzv. focus group). Neopomenutelnou roli při sběru dat hrála i metoda pozorování (především ve formě nezúčastněné). Kvalitativní metody výzkumu byly podkladem pro kapitoly 4, 5 a 6.

Stalingrad představuje výjimečný a specifický prostor, který má nejen zajímavou historii, ale také demograficky pestré obyvatelstvo a silný potenciál budoucího rozvoje. Obyvatelstvo lokality představuje poměrně heterogenní celek. Různorodost rezidentů je patrná nejen v rovině věkové, ale také v rovině sociální i etnické. Tato diverzita se poté projevuje i v názorech, postojích a očekáváních, které obyvatelé Stalingradu zastávají. Analýza této rozmanitosti nám umožnila definovat nejen potřebné změny pro jednotlivé zájmové skupiny, ale také rizika potenciálních kolizí při plnění potřeb jednotlivých skupin.

Výsledky výzkumného šetření (tedy interpretovaná data) můžeme pracovní rozdělit do několika základních oblastí, které se ovšem mohou vzájemně prolínat a ovlivňovat. V těchto základních oblastech je také patrná určitá míra situačnosti, flexibility a kontextuality. Výzkumný tým si je vědom skutečnosti, že zástupci jednotlivých zájmových skupin mívají různá (někdy i protichůdná) očekávání a mohou tedy zastávat různé (i protichůdné) postoje. Co je pro některé pozitivním aspektem změny, pro jiné může být spojeno s obavou. Tento perspektivistický aspekt se snažíme reflektovat a při procesu analýzy a interpretace zohledňovat.

Analýza a následná interpretace dat probíhaly především v následujících rovinách:

- **Vnímání prostoru**

Jak rezidenti vnímají lokalitu „U Věžičky“ (v širším kontextu celého Stalingradu).

- **Očekávání spojená s revitalizací prostoru**

Jaké pozitivní aspekty (zásahy a opatření) chystaného procesu rezidenti chtějí a očekávají.

- **Obavy spojené s revitalizací prostoru**

Jakých negativních aspektů (zásahů, opatření, ale i nezamýšlených externalit) se v rámci chystaného procesu rezidenti obávají.

- **Potenciály**

Jaké sociální (popřípadě i jiné) aspekty lze využít v chystaném procesu revitalizace.

- **Definovaná rizika potenciálních kolizí**

Jaké sociální (popřípadě i jiné) aspekty zohlednit při realizaci procesu revitalizace.

7.1 Vnímání prostoru

Přestože se pohledy rezidentů (respondentů i informantů) mnohdy rozcházejí v otázce kvality života v lokalitě Stalingrad, je patrné několik základních rovin, na kterých se účastníci výzkumu většinou shodují.

Mnozí informanti a respondenti se shodují, že Stalingrad představuje v rámci celého města specifický prostor, a to zejména v pozitivním smyslu. Zároveň s hořkostí vnímají špatnou pověst a předsudky zejména vůči části sídliště zvané „U Věžičky“. Sami rezidenti ono prostranství „U Věžičky“ často vnímají s určitou nostalgií a sentimentem. Z kvantitativního šetření vyplývá, že naprostá většina respondentů má k sídlišti Stalingrad velmi pozitivní vztah vyjádřený odpovědí „jsem tu doma“. Takto odpovědělo 85 % respondentů, zatímco kategorii „necítím se tu dobře“ a „chci bydlet jinde“ zvolilo jen 15 % dotazovaných (viz kap. 3.1). Mnoho lidí poukazuje na potenciály lokality pro další rozvoj. Je tedy patrné, že revitalizace prostranství je pro rezidenty důležitá, podporují ji a chtějí na ní participovat. Tyto pozitivní postoje, však nejsou „neochvějné“ a „nekritické“. Objevuje se i určitá skepse (*aby město skutečně reflektovalo potřeby a očekávání rezidentů*) a obavy (*aby zrekonstruovaný prostor neobsadila pouze jedna skupina rezidentů*).

Zajímavý aspekt představuje skutečnost, že mnozí rezidenti sice poukazují na význam centrálního prostranství „U Věžičky“ (původního hřiště), současně však zmiňují i potenciály privátnějších dvorků.

7.2 Očekávání

Z hlediska očekávání toho, co udělat s prostranstvím „U Věžičky“, se většina rezidentů přiklání k návrhu původní hřiště rekonstruovat (v dotazníku se tak vyjádřilo 58 % respondentů, v některých věkových kategoriích až 77 % z nich – viz 3.2.1). Místní obyvatelé by tedy rádi prostor využívali v jeho původním (či podobném) účelu. Podporovatelé hřiště se však často rozcházejí v konkrétních představách, jak má dané hřiště vypadat (tedy pro jaké věkové skupiny by mělo být primárně určené a jak by mělo být zabezpečené). Sportoviště a venkovní posilovnu (tedy prvky pro starší děti, mládež, ale i aktivní dospělí) si přálo 43 % respondentů (viz kap. 4.3.2).

V průběhu výzkumu se také poměrně často objevovaly názory, které upozorňovaly na možnost vytvořit spíše klidové a odpočinkové místo (36 % respondentů – viz kap. 3.2.3), v kvalitativním šetření pak informanti hovořili zejména o lavičkách a o místech, kde by si přáli jejich umístění (popř. obnovení či údržbu – viz kap. 4.1–4.5 a kap. 5). Jisté zastoupení měli i zastánci rozšiřování parkovacích míst (v dotazníku si na nedostatek parkovacích míst stěžovalo 13 % respondentů – viz kap. 3.2.4). Většina z nich však hovořila o určitém kompromisu, tedy část prostranství jako hřiště či klidová zóna a druhá část jako místa na parkování. Náзор podporující přestavbu prostranství pouze na parkovací místa byl v našem výzkumu spíše ojedinělý, popř. vnímaný jen jako dočasné možné řešení, než bude zpracovaný architektonický projekt na budování nového a společného využití prostoru.

7.3 Obavy

Jak již bylo uvedeno, mnozí informanti vyjadřovali obavu, aby zrekonstruované prostranství neobsadila pouze jedna skupina rezidentů (viz vydefinovaná rizika). Nejčastěji byli zmiňováni obyvatelé tzv. svobodáren, především početnější romské rodiny, které v současné době tráví na daném prostranství velkou část dne. Z kvantitativního šetření se však zdá, že tuto obavu sdílí spíše menší část rezidentů – explicitně ji vyjádřilo jen 15 % obyvatel (viz kap. 3.1).

Objevovaly se i obavy, aby nedošlo k prosazení konceptu plošných parkovacích míst či výstavbě nového bytového domu na úkor zájmů většiny rezidentů (kteří chtějí hřiště, popřípadě odpočinkovou zónu). Zastoupeny byly i obavy týkající se bezpečí v dané lokalitě. V této souvislosti byly zmiňovány především dva základní aspekty:

- Dopravní situace (obavy z projíždějících aut v blízkosti dětského hřiště).
- Kriminalita, drogy a konflikty v rámci sousedského soužití.

Přestože jsou oba aspekty v narativích rezidentů občas zastoupeny, jejich četnost není příliš vysoká. Naopak mnozí informanti a relevantní aktéři poukazovali, že se bezpečnostní situace v lokalitě (z hlediska kriminality či konfliktního soužití) oproti minulosti výrazně zlepšila.

7.4 Potenciály

V průběhu výzkumu se opakovaně objevovala empirická data, která poukazovala na různé potenciály, které jsou v daném fyzickém i sociálním prostoru poměrně silně zastoupené. Nejedná se tedy „pouze“ o potenciály samotné lokality (fyzického prostoru), ale také o potenciály sociální a komunitní. V průběhu analýzy dat výzkumný tým sledoval tyto základní oblasti:

a) Komunitní chování s aktivizovaným potenciálem

V současné době je patrné, že v popisované lokalitě (v širším prostorovém kontextu) působí několik skupin (s různým stupněm formálnosti). Výrazný komunitní potenciál je patrný u skupiny zahrádkářů. Zahrádkáři sice své aktivity přímo nerealizují v lokalitě „U Věžičky“, často se však jedná o rezidenty, kteří mají k prostranství „U Věžičky“ silný vztah. V podobné pozici jsou i tzv. garážníci, i zde se jedná o rezidenty, kteří však své aktivity přímo ve vymezené lokalitě nerealizují. Přímo v prostranství „U Věžičky“ jsou patrné aktivity dívčího tanečního souboru Červené růže, popřípadě neformálních skupin sportovců (například boxeři). Neopomenutelnou roli v rozvoji komunitního života v prostoru sídliště Stalingrad představuje kolektiv složený z majitelů, provozovatelů i příznivců a podporovatelů Café Stalingrad. Tyto skupiny již v současné době představují potenciál dalšího rozvoje komunitního života v lokalitě „U Věžičky“.

b) Komunitní chování s neaktivizovaným potenciálem

Kromě výše uvedených skupin se v narativech rezidentů objevují i odkazy a zmínky týkající se dalších subjektů a iniciativ. Do této další skupiny patří především:

- Subjekty, které v současné době již nepůsobí, ale na jejichž odkaz by bylo potenciálně možné navázat. Mezi rezidenty svobodáren byl často zmiňován odkaz a přínos iniciativy romských žen, která v minulosti rozvíjela a podporovala místní komunitní život.
- Oficiální organizace, které v současné době sice působí, ale prostranství „U Věžičky“ nevyužívají. Po vhodně realizované revitalizaci by však na aktivitách v daném prostoru mohly participovat a využívat jej pro své aktivity (jedná se například o školní kolektivy, dětské zájmové skupiny atd). Zajímavou myšlenku, jak prostor komunitně využívat, představuje i nápad pořádat dětské akce a příměstské tábory.
- Neformalizované zájmové skupiny obyvatelstva se silným vztahem k lokalitě, které by bylo vhodné zapojovat a jejich zájmy a očekávání při revitalizaci reflektovat. Jedná se například o rodiny s malými dětmi, popřípadě o seniory, kteří v lokalitě žijí. Nabízí se tedy možnost, aby daný prostor aktivně využívaly i iniciativy jako jsou mateřská centra / skupiny, kluby seniorů atd.

c) Posouzení potenciálu lokality „U Věžičky“ jako místa styku identifikovaných skupin a lokalizace konkrétních míst

Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, lokalita „U Věžičky“ představuje velice zajímavě koncipovaný urbánní prostor se silným potenciálem pro rozvoj komunitního života. Nejedná se „pouze“ o samotné prostranství (hřiště), ale také o dvorky u jednotlivých bytových domů, popřípadě jiná místa veřejného prostoru.

Potenciál centrálního prostranství je však výrazně závislý na způsobech řešení dopravní situace v lokalitě (především otázka parkovacích míst). Toto místo nabízí prostor pro setkání lidí z různých zájmových skupin. Nejedná se však pouze o dané prostranství (hřiště), ale i o jeho bezprostřední okolí, které lze (a částečně tomu již bylo i v minulosti, popřípadě v dílčích podobách je tomu i nyní) využívat formou různých odpočinkových zón a míst pro setkávání (lavičky atd.). Specifické místo představuje tzv. výměník / trafačka. V současné době je toto místo využíváno především rezidenty ze svobodáren. Je na zvážení, zda tento objekt v průběhu revitalizace do nového prostorového uspořádání zakomponovat či nikoliv.

Výrazný potenciál představuje prostor dvorků u jednotlivých domů. Koncepční podpora komunitního rozvoje těchto prostor by mohla částečně snižovat vyšší koncentraci rezidentů v centrálním prostoru hřiště. Tato decentralizace sociálního a komunitního života by potenciálně mohla snižovat riziko meziskupinového napětí.

d) Popis dopadu definovaných funkcí, které by měl prostor zajišťovat

Vhodně revitalizovaný prostor lokality „U Věžičky“ může výrazným způsobem napomoci saturovat sociální potřeby mnoha rezidentů. Z výzkumu vyplývá, že je potřeba nejen reflektovat zájmy jednotlivých skupin, ale také tyto skupiny průběžně o procesu revitalizace informovat a vhodně je do něj i zapojovat. Tímto způsobem lze na jedné straně udržovat a rozvíjet aspekt silné identifikace mnoha rezidentů s daným prostorem, na straně druhé souběžně podporovat setkávání a komunikaci mezi jednotlivými zájmovými skupinami. Důležitým aspektem rozvoje komunitního života v lokalitě je totiž předpoklad, že budou reflektovány zájmy (v optimálním případě všech) vydefinovaných skupin (viz kapitola 4 a 5). Jelikož je populace dané lokality poměrně vnitřně heterogenní, existuje určité riziko, že může dojít k tomu, že příslušníci některé ze skupin budou mít pocit, že jejich zájmy nejsou dostatečně zohledněny. Tuto skutečnost je potřeba vzít v potaz, konstruktivně s ní pracovat a snažit se jí vyvarovat.

Jak je patrné, vhodně zvolená revitalizace veřejného prostranství může výrazně saturovat volnočasové i jiné potřeby mnoha rezidentů. Pozitivní aspekt však představuje i silná identifikace rezidentů s daným prostorem. V případě pozitivně hodnocených zásahů ve veřejném prostoru může být tento fenomén dále posilován a do budoucna s ním lze koncepčně pracovat při rozvoji komunitních (i jiných) akcí a iniciativ. Dalším dopadem úspěšné (a mezi rezidenty pozitivně hodnocené) revitalizace může potenciálně být i podpora snižování meziskupinového napětí. Pokud bude mezi rezidenty převládat pocit, že nově vytvořený prostor využívají všechny skupiny „spravedlivě“, bude potenciálně docházet nejen k posilování společné identity obyvatel lokality, ale také k častějším kontaktům a setkávání (viz část 5.1 Kontaktní hypotéza). V tomto kontextu se nabízí vytvořit pozici komunitního koordinátora, který by napomáhal zjišťovat potřeby a postoje rezidentů z různých skupin, podporoval komunitní soužití v nově revitalizovaném prostoru a zprostředkoval komunikaci nejen mezi jednotlivými skupinami rezidentů, ale také ve vztahu k městu, poskytovatelům sociálních služeb a dalších důležitých institucí (viz 7.5 Definovaná rizika potenciálních kolizí).

7.5 Definovaná rizika potenciálních kolizí

Poměrně výrazné riziko revitalizace představuje fenomén potenciálních kolizí ve sdíleném prostoru. Na základě získaných dat si uvědomujeme, že v daném prostoru není vždy možné vyhovět všem představám všech zájmových skupin. Jako základní rizika jsme určili následující čtyři potenciální kolize při zásazích do veřejného prostoru v lokalitě „U Věžičky“:

a) Požadavek hřiště x požadavek klidu ve veřejném prostoru

Není možné ve venkovních prostorách zajistit klid a současně vybudovat hřiště, které bude přitahovat velké množství obyvatel různých věkových skupin.

b) Riziko prohlubujících se sociálních rozporů

Jak již bylo opakovaně uvedeno v předchozím textu, komunitní duch a pocit lokální identity rezidentů je poměrně silný. Je tu však poměrně silné riziko prohlubujících se sociálních (i etnických) rozporů. Pokud se tedy nezačne problematika soužití různých skupin v jednom (byť zrekonstruovaném) sdíleném prostoru citlivě řešit, může se z komunity a sousedství rychle vyčlenit segregovaná skupina rezidentů. Již nyní se objevuje narativ (byť se nejedná o většinový názor), že možná by bylo lepší nechat prostranství „U Věžičky“ v současném stavu, jinak ho opět zaberou Romové a nikoho jiného tam nepustí.

I z tohoto důvodu považujeme za důležitý předpoklad úspěšné revitalizace lokality „U Věžičky“ intenzivní zapojení všech relevantních aktérů. Kromě názorů a očekávání rezidentů (z různých sociálních skupin) je potřeba zohlednit i názory a zkušenosti zástupců organizací a institucí, které v lokalitě působí (především Městská policie, Terénní program, NZDM ESKO a Kontaktní a poradenské centrum Kolping). Mnozí rezidenti sice zmiňované instituce znají, často však dochází k nedorozumění ohledně jejich cílů, poslání a principů fungování. Nabízí se tedy tyto subjekty nejen zapojovat do procesu revitalizace (formou odborných konzultací), ale také intenzivněji informovat o roli těchto subjektů v oblastech podpory komunitního života ve sdíleném veřejném prostoru, realizace prevence sociálně-patologických jevů, snižování dopadů sociálního vyloučení a eliminace meziskupinového napětí.

c) Motoristé x děti a lidé s omezenými možnostmi pohybu

Ze zjištěných dat vyplývá, že je velký rozdíl mezi představami motoristů a nemotoristů o tom, jak by se měl veřejný prostor proměnit. Mezi motoristy byla část těch, kteří pravděpodobně pravidelně bojují o místo ke stání pro svůj vůz v blízkosti svého domu. Z pozorování se zdá, že je na některých místech sídliště tolerováno stání vozů na místech, které byly původně chodníky.

Projíždění aut sídlištěm a zejména projíždění řidičů dovážkových služeb různého zboží, kteří nejsou se situací na sídlišti seznámeni, může znamenat vysoké riziko pro chodce a cyklisty, a již nyní představuje nebezpečí.

Z výzkumu tedy vyplývá, že je stav parkovacích míst a současně i průjezdnosti nutné urychleně řešit, aby bylo bydlení v bytových domech opět bezpečné, a to jak pro procházející chodce, tak také pro cyklisty – zvláště pak děti bez doprovodu dospělých, starší a méně pohyblivé osoby a konečně i osoby na invalidním vozíku, které také nemusí být přes zaparkovaná auta dostatečně včas vidět. Konflikt tak lze zarátovat jako potřebu řešení více parkovacích míst, ale současně potřebu zpřehlednění dopravní situace a zvýšení bezpečnosti.

d) Změny za několik let x požadavek rychlého řešení

Velmi důležitým faktorem, který rozhodne o úspěšnosti proměny veřejného prostředí na sídlišti Stalingrad, je časová náročnost realizace prací. Během rozhovorů jsme identifikovali odlišné představy o tom, kdy dojde ke změně a eventuálnímu vybudování nového hřiště nebo klidové zóny. Zatímco někteří pracovníci městského úřadu viděli jako reálný čas změn horizont několika let, obyvatelé Stalingradu doufají ve změnu již v letošním roce a očekávané změny popisovali do jisté míry dle svých aktuálních potřeb a potřeb jejich rodin a známých. Dle výzkumu mezi rezidenty může docházet k dalšímu narůstání napětí, pokud nebude proces změn nastartován a komunikován již v nejbližší době.

Při revitalizaci sídlištního prostoru městské části Žďár nad Sázavou 3 na základě sebraných a interpretovaných dat doporučujeme věnovat pozornost proměně sídliště jako celku, nikoliv zaměřovat se pouze na prostor v bezprostředním okolí bytového domu zvaného „Věžička“. K tomuto závěru odkazují výsledky šetření. V nich respondenti a informanti poukazují na potřebu saturovat své společenské a další volnočasové potřeby a aktivity nejen na centrální ploše před „Věžičkou“, ale i v prostoru tzv. dvorků, menších zčásti uzavřených prostor u některých bytových domů, které svou koncepcí nabízejí intimnější prostor pro sdružování. Dalším příkladem je prázdná plocha v blízkosti sportovního areálu umístěného vedle školní budovy. V horní části Stalingradu se pravidelně vyskytují i školáci ze vzdálenější části sídliště, kteří zde procházejí cestou do školy a ze školy. Dále navrhujeme koncepčně pracovat s prostorem u výměníku / trafačky, jakožto s přirozeným místem styku různých skupin (např. vybudováním míst pro sezení).

8.1 Navržené změny stávajícího stavu

Obyvatelky a obyvatelé Stalingradu vykazují značnou míru patriotismu k místu svého bydliště, za něž považují celé sídliště. Bylo by tedy více než vhodné na tento pocit patriotismu navázat a podpořit interetnické soužití zde žijících rezidentů a identitu místa transformací prostoru respektováním představ všech skupin jeho obyvatel. Níže uvádíme konkrétní návrhy opatření k prostranství před „Věžičkou“, tak jak vyplynuly z potřeb a představ identifikovaných zájmových skupin:

- **Rozšíření (dobudování) dětského hřiště**

Skupinou, jež se u „Věžičky“ nejčastěji vyskytuje, jsou rodiče s předškolními dětmi. Zamýšlená rekonstrukce plochy před „Věžičkou“ by měla primárně zohlednit jejich potřeby. Na úpravu plochy v dětské hřiště panuje mezi obyvateli široká shoda. Tuto preferenci vyjádřila většina rezidentů napříč věkovou, vzdělanostní a etnickou strukturou. Konkrétně ze 148 respondentů preferuje 86 (tj. 58 %) výstavbu dětského hřiště, zároveň se pro výstavbu hřiště vyjádřila převážná většina mladých dospělých (do 25 let) a lidí ve věku 36–45 let (viz kap. 3.2.1). Stávající herní plocha pro děti s několika herními prvky nedostačuje počtu dětí, které ji využívají.

Aktuálně využívají hřiště rodiče s dětmi z majority společně s dětmi a rodiči romského původu bez zjevných kolizí. Zvelebení a doplnění tohoto prostoru, který považují obě skupiny za naprostou prioritu, by mohlo rozšířit přirozené možnosti styku těchto dvou komunit, mezi nimiž v širším kontextu panuje vzájemná nedůvěra někdy přerůstající až v tenzi. Jako jeden z požadavků zaznívalo nízké oplocení hrací plochy, které by zajistilo bezpečnost nejmenším, případně uzamykatelné bariéry, které by hřiště zpřístupnily jen ve vymezených hodinách. Druhý zmíněný názor ovšem nebyl příliš frekventovaný. Dalším pak byl zvýšený dohled nad

nově zbudovaným hřištěm kupříkladu zřízením pozice údržbáře nebo správce prostoru a pravidelná údržba instalovaných herních komponentů. Vhodné by bylo také přidat i náročnější herní prvky pro starší věkovou skupinu dětí. Alternativně by bylo možné také uvažovat o využití stávajících menších ploch, které v minulosti sloužily pro hraní dětí, ale nyní jsou opuštěné a namísto centralizovaného hřiště u „Věžičky“ využít a zrenovovat tyto plochy mezi bytovými domy. Toto opatření by zamezilo kumulaci hluku, který zmiňovali někteří informanti a respondenti (v souvislosti s romskými obyvateli „svobodárek“).

- **Sportovní hřiště**

Další identifikovanou zájmovou skupinou byly děti mladšího a staršího školního věku a adolescenti. Ukázalo se, že nejen oni, ale i aktivní lidé z dalších věkových skupin by mohli užívat nově zbudované sportovní hřiště. Pro vytvoření sportoviště, jež by bylo přístupné bez časového omezení, se vyslovilo 64 respondentů dotazníkového šetření, tj. 43 % respondentů (viz kap. 3.2.2). Mohlo by se jednat o tzv. venkovní posilovnu (množství adolescentů a aktivních mladých lidí navštěvuje nedaleké fitness centrum v Brodské ulici), případně hřiště na kolektivní sporty (v místě se také sdružuje mládež věnující se pod vedením trenéra boxu) nebo pingpongový stůl.

- **Vytvoření klidové zóny s mobiliářem**

Široce sdíleným požadavkem mezi věkovou skupinou 36-45 let je doplnění mobiliáře vhodného pro relaxaci a posezení v prostoru. Jedná se hlavně o lavičky, kterých pocítují obyvatelé Stalingradu nedostatek a dále pak případně stoly doplněné například lehátky. Možnost socializace v exteriéru je kvůli nedostatku pobytových ploch omezená a její zařazení by mohlo do veřejného prostoru přitáhnout i jiné skupiny obyvatel, jež se zde nyní nevyskytují, ať už se jedná o seniory nebo občany s fyzickým omezením. V souvislosti s vytvořením esteticky přívětivého prostředí rovněž navrhuje zvážit výsadbu kvetoucích keřů a zařazení vodních prvků v podobě například fontány, pítka nebo mlžítka pro parné dny. Přání po instalaci vodního prvku se ovšem mezi respondenty objevovalo zřídka. Prostor by měl rovněž poskytovat dostatek zastíněných ploch (v návrzích se objevovaly altány) a případně může být doplněn ohništěm či grilovacím místem.

Výše zmíněná doporučení vycházející z představ obyvatel Stalingradu mohou být realizována vzhledem k omezené ploše všechna jen limitovaně, nebo selektivně. V případě prostorového řešení je možné přistoupit buď k vytvoření jednotlivých oddělených zón (tzn. dětské hřiště pro mladší a starší děti, klidová zóna, sportoviště) nebo herní a sportovní plochy integrovat s prostorem pro relaxaci, což by podpořilo interakce mezi jednotlivými skupinami rezidentů.

- **Odstranění prostorových bariér**

Obyvatelky a obyvatelé s pohybovými omezeními, mezi něž patří nejen skupina seniorů, by ocenili plošnou úpravu povrchů komunikací, aby byly bezpečně schůdné i bez doprovázející osoby. Nutnost rekonstrukce chodníků a pozemních komunikací zmínila jedna třetina dotazovaných respondentů (viz úvod ke kap. 3.2). V hloubkových rozhovorech se objevila také kritická poznámka vůči kostkám, které mají bránit nežádoucímu parkování, současně ovšem mohou představovat nebezpečí pro děti, které se zde učí jezdit na kole a koloběžkách a mohly by se o ostré hrany kostek zranit.

- **Občasné pořádání společenských, případně kulturních akcí**

Prostranství se nabízí jako ideální místo pro organizaci občasných společenských a případně i kulturních aktivit. Výhodou je existence již aktivizované komunity soustředěné kolem kavárny Café Stalingrad. Její členové disponují nejen insiderskou znalostí místního prostředí, ale i organizačními kompetencemi a chutí tyto aktivity realizovat. Od respondentů (v kvantitativním šetření se takto vyjádřilo 17 % dotazovaných - viz kap. 3.2.4) a v hloubkových rozhovorech od informantů jsme se dozvěděli, že by alespoň někteří měli o tento typ akcí zájem. Konkrétně byly zmíněny aktivity jako oslava Dne dětí, víkendové trhy, koncerty, letní kino, cestovatelské přednášky a promítání, výstavy atp.

Doporučujeme podpořit tento typ aktivit jejich propagací případně spoluúčastí organizátorskou či finanční za důsledného dodržování hlukových norem. Pokud budou aktivity koncipované v dostatečně širokém záběru, mají zpravidla velký potenciál při budování komunity a posilování sounáležitosti s místem života. Společenské akce mají rovněž potenciál přitáhnout obyvatele sousedních čtvrtí, přispět k destigmatizaci Stalingradu a stát se místem setkávání.

8.2 Souhrnná doporučení

V souvislosti s prostorovou segregací romské komunity, která se projevuje nejen v její koncentraci v budově bývalé svobodárny, ale rovněž v soustředění romských žáků v jedné z místních základních škol bychom chtěli vyzdvihnout důležitou roli, kterou by podle našeho názoru sehrál*a komunitní koordinátor*ka. Interetnické pnutí mezi Romy a etnickými Čechy není dle svědectví informantů tak vyhocené jako v nedávné minulosti. Přesto dosud, obecně řečeno, mezi majoritním obyvatelstvem a romskou komunitou panuje poměrně silná tenze, která se negativně propisuje do žitého prostoru a ovlivňuje jeho využívání. Podpora komunitní práce by vhodným způsobem mohla doplňovat již dobře fungující síť sociálních služeb (především Terénní program, ESKO, Spektrum). Komunitní pracovník*ce zpravidla umožňuje reflexi a zprostředkování očekávání (nejen) romských rodin pro participaci na sociálním životě ve sdílené lokalitě. Sebezdařilejší renovace a revitalizace „Věžičky“ nebude úspěšná, pokud nebude paralelně s úpravou prostoru věnována pozornost i problematice sociální a snaze po bezproblémovém soužití zmíněných skupin. Pozice komunitního pracovníka*ce by také vhodně reagovala na přání Romů, kteří by po zrušení iniciativy romských žen (jež mimo jiné organizovala činnosti pro děti) přivítali mimo jiné realizaci aktivit nejen pro děti.

Dále, vzhledem k tomu, že prostor „U Věžičky“ budou i nadále užívat osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené, doporučujeme navrhovat konkrétní kroky se znalostí jejich potřeb, a proto v této souvislosti konzultovat terénní úpravy i s experty na tuto problematiku (např. sociálními pracovníky a preventisty).

Z dotazníkového šetření ani z rozhovorů s informanty nevyplývalo, že by převažoval požadavek vybudovat z plochy před „Věžičkou“, nebo alespoň z její části, parkovací stání (viz kap. 3.2.4). Pochopitelně se takové názory objevily, ale reprezentovali je, nepřekvapivě, majitelé automobilů, pro které je současný stav parkování neakceptovatelný a volají po jeho rozšíření. Někdy bylo dokonce přání rozdělit plochu na jednotlivá parkovací místa artikulováno v souvislosti s obavami z revitalizace prostoru pro volnočasové činnosti, které budou ve výsledku převlastněny konkrétní skupinou obyvatel ze „svobodárek“. Užitá funkce plochy jako parkoviště by dle zmíněných respondentů měla tomuto zamezit. Tuto obavu by mohla výrazně omezit dlouhodobá komunitní práce, která by přispěla k minimalizaci etnických či sociálních tenzí. Pokud je záměrem města koncipovat veřejný prostor tak, aby sloužil všem rezidentům napříč věkovým spektrem, nikoliv jen jedné konkrétní skupině, bylo by vhodné zvážit jiné řešení nedostatku parkovacích míst. Návrhy k této problematice jsou ovšem mimo rozsah a zadání této studie. Z výzkumu rovněž vyplynulo, že bude třeba řešení otázky parkování hledat společně s řešením cyklostezek a otázky bezpečného pohybu zejména dětí na kolech a koloběžkách.

Vzhledem k navrženým změnám doporučujeme rovněž zvážit vytvoření pracovní skupiny sídliště Stalingrad, jejímiž členy by byli zástupci místních obyvatel – například dle klíče zde prezentovaných skupin, a kteří by na pravidelných schůzkách s představiteli města formulovali své požadavky a současně předávali zpětnou vazbu vážící se k transformaci lokality.

V souvislosti s uvedenými návrhy považujeme za důležité zdůraznit nutnost **realizace alespoň některé z intervencí v co nejbližší možné době**. Mnozí respondenti a informanti vyjadřovali apriorní nedůvěru k implementaci výstupů vzešlých z tohoto šetření. Poukazovali na skutečnost, že podobné průzkumy veřejného mínění již v minulosti proběhly, ale nevzešlo z nich žádné konkrétní opatření. Opakovaně zazníval též názor, že na názory obyvatel nebude brán při revitalizaci zřetel. Důvěra obyvatel Stalingradu v možnost aktivně se podílet na podobě a prostoru svého bydliště je nalomená a bylo by vhodné ji podpořit včasným zásahem a transparentní komunikací o jeho podobě.

ZDROJE

Allport, G. W., 1954. The Nature of Prejudice. USA: Addison -Wesley Publishing Company. Dostupné z: https://archive.org/details/natureofprejudic0000unse_h_1v0 [3. 8. 2024].

Allport, G.W., 2004. O povaze předsudků. Praha: Prostor. Dvořáková, K. 2007. Kontaktní hypotéza v odborné literatuře pojednávající o interetnických vztazích. Rexter - časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu 5 (2): 47–58.

Dvořáková, K. 2007. Kontaktní hypotéza v odborné literatuře pojednávající o interetnických vztazích. Rexter - časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu 5 (2): 47–58.

Graf, S., Kováčová, S. 2016. Jak snižovat předsudky? Teorie meziskupinového kontaktu. Československá psychologie 2: 185–196.

Grošov, M. (ed) 1988. Žďár nad Sázavou od Února 1948. Žďár nad Sázavou: MNV Žďár nad Sázavou. Sociální služby města Žďár nad Sázavou 2024. Výroční zpráva 2023. Dostupné z: <https://www.socsluzbyzdar.cz/vyrocnizpravy> [20. 8. 2024].

Sociální služby města Žďár nad Sázavou 2024. Výroční zpráva 2023. Dostupné z: <https://www.socsluzbyzdar.cz/vyrocnizpravy> [20. 8. 2024].

Šmoldas, M. [2016]. Vstupní analýza – Žďár nad Sázavou. Agentura pro sociální začleňování. Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Zdar_nad_Sazavou_VA.pdf [10. 6. 2024].

Švoma, J., a Filka, I. 1998. Přehledné dějiny Žďáru nad Sázavou od nejstarších dob do roku 1980. Žďár nad Sázavou: MÚ a Regionální muzeum Žďár nad Sázavou.

Žijeme Žďárem 2024. Obchvat, nebo průtah Žďáru nad Sázavou? Dostupné z: <https://zijemezdarem.cz/obchvat/#stalingrad> [31. 7. 2024].

SEZNAM PŘÍLOH

1. Informační leták pro obyvatele
2. Zadávací projektová dokumentace (ukázka)
3. Informovaný souhlas s účastí na výzkumu
4. Ukázka ze záznamu z pozorování

Žďár
nad
Sázavou*

 UNIVERZITA
PARDUBICE
FAKULTA
FILOZOFICKÁ

 KSKA
KATEDRA SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

**Chcete, aby se
vám zde dobře
bydlelo?**

ZAPOJTE SE DO VÝZKUMU

**JAK PROMĚNIT
“VĚŽIČKU”**

**Chceme znát váš vztah k tomuto
místu a vaše představy
o úpravách, aby se vám tu lépe
žilo.**

Město Žďár nad Sázavou výsledky
výzkumu zohlední při architektonické
revitalizaci. Šetření provede odborný tým
z Univerzity Pardubice.

**Ve dnech 10.-12. 6. a
24.-27. 6. 2024** proběhne
anketní šetření mezi obyvateli
lokality U Věžičky ve Žďáře 3.

**Chcete nám sdělit svůj
názor nad rámec ankety?**

Domluvte si s námi termín
rozhovoru. Napište na adresu
lada.vikova@upce.cz
s předmětem zprávy Výzkum.

Sociologicko-antropologický výzkum mínění obyvatel v lokalitě „U Věžičky“ ve Žďáru nad Sázavou s cílem zjistit rozvojový potenciál zdejších veřejných prostranství.

Na základě analýzy dat z terénního šetření mezi místními obyvateli a z rozhovorů se zástupci poskytovatelů služeb, městského úřadu a dalších stran budou výzkumným týmem definovány funkce a možnosti využívání daného veřejného prostoru, které by přinesly pro lokalitu, a v širším smyslu i pro město, sociálně-kulturní multiplikační efekt při současném zachování či zvýšení environmentální kvality území. Součástí výzkumu bude identifikace jednotlivých zájmových skupin, které se ve zmíněném veřejném prostoru pohybují, a jejich představa o smysluplném využití místa pro každodenní život ~~komunity~~. Lokalita „U Věžičky“ ve Žďáru nad Sázavou je definována územím vyznačeným v mapě níže. V místě žije na místní poměry početnější romské etnikum a též řada sociálně znevýhodněných občanů. Nicméně tato skupina zde není dominantní a žije zde společně s majoritou. Jedná se o část sídliště, které vznikalo v padesátých letech minulého století a obecně je ceněné svým promyšleným urbanismem. Zmíněná lokalita má díky své poloze a prostorovým možnostem velký potenciál. Záměrem zadavatele je vytvořit funkční prostor pro zde žijící obyvatele, kterých zde žije přibližně 1400.

Cíl výzkumu:

Cílem výzkumu je najít propojující komunitní potenciál a odvodit z něho uživatelské funkce, které v lokalitě „U Věžičky“ budou fungovat, ~~ko~~-existovat, ideálně se vzájemně posilovat a vytvářet pozitivní synergie, případně se upozornit na rizika potenciálních kolízi. Výsledky výzkumu město mimo jiné hodlá využít i pro promyšlená a vytváření budoucího architektonického návrhu veřejných prostranství v předmětném území. V rámci sledovaného komunitního chování je třeba zohlednit aktivity vykazující znaky společenské aktivace (tedy občanské, sportovní, umělecké, politické, hudební, revitalizační a další). Jsou jimi ty aktivity, které se realizují na jiném než příbuzenském základě, rozvíjejí vazby mezi obyvateli žijícími v jednom místě a mají přímý vliv na chování obyvatel, které by přinesly pro lokalitu a v širším smyslu i město sociálně-kulturní multiplikační efekt.

Výzkum se zaměří zejména na:

Identifikaci neformálních komunitních aktivit občanů Žďáru nad Sázavou 3 (“horní Okružní”)

Identifikaci potřeb těchto skupin (komunit)

Posouzení potenciálu lokality „U Věžičky“ jako klíčového místa styku těchto skupin (komunit) a identifikaci konkrétních klíčových míst styku těchto (skupin) komunit, které jim napomáhají kolektivně uspokojovat jejich společenské potřeby

Identifikaci společenského chování s ne-aktivizovaným komunitním potenciálem

Vydefinování funkcí, které by měl veřejný prostor „U Věžičky“ splňovat pro „aktivizované i neaktivizované“ komunity v kontextu jejich zájmů, potřeb a představy, které by přinesly pro lokalitu a v širším smyslu město sociálně-kulturní multiplikační efekt

Popis potenciálního dopadu vydefinovaných funkcí ve smyslu pozitivních společenských externalit (zvýšení kulturního a sociálního kapitálu lokality)

UNIVERZITA
PARDUBICE

Informovaný souhlas

Jméno: _____

Datum narození: _____

Tímto závazně prohlašuji, že se dobrovolně účastním výzkumu **Funkce a využití části veřejného prostoru na sídlišti Stalingrad z perspektivy rezidentů**, jehož zadavatelem je město Žďár nad Sázavou. Výzkum je realizován Katedrou Sociální a kulturní antropologie Fakulty filozofické Univerzity Pardubice. Kontaktní osoba: Mgr. Michaela Konopíková, e-mail: michaela.konopikova@upce.cz

Účast na výzkumu je dobrovolná a bez nároku na finanční či jinou kompenzaci. Spočívá v jednom rozhovoru v délce maximálně 45 minut.

Vaše práva

Dobrovolná účast: Účast v tomto výzkumu je zcela dobrovolná. Máte právo se v průběhu rozhovoru kdykoliv rozhodnout, že nechcete dále pokračovat, odvolat souhlas a výzkum opustit. V takovém případě budou všechny záznamy pořízené v průběhu rozhovoru znehodnoceny.

Odmítnutí odpovědi: Máte právo odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku a máte právo odmítnout účast v určitých částech výzkumu.

Ochrana soukromí: Přepisy rozhovorů budou vedeny a archivovány pod číselným kódem. Ve výsledcích výzkumu (výzkumné zprávě) nebudou uvedeny žádné informace, které by mohly odhalit Vaši totožnost.

Přečetl*a jsem si a rozumím všem informacím uvedeným v tomto dokumentu a souhlasím s účastí ve výzkumném šetření. Souhlasím s případným pořízením audiozáznamu rozhovoru a jeho analýzou. Byl*a jsem informován*a, že veškerým mnou poskytnutým datům bude zaručena anonymita, data nebudou překroucena, zneužita, vytržena z kontextu či jinak mylně interpretována. Též jsem si vědom*a své možnosti z účasti na projektu v jeho průběhu kdykoliv odstoupit, ať už z jakýchkoliv důvodů.

Datum: _____

Podpis: _____

Pozorování 25. 6. a 26. 6. 2024

Ve zkoumané lokalitě se nachází osm dětských hřišť – jedno centrální hřiště s kolotočem, houpačkami (1x vahadlová, 2x sedák na řetězech), pískovištěm, skluzavkou, hrazdou a prolézacím tunelem a sedm samotných pískovišť s lavičkami. Většina pískovišť je využívána lidmi žijícími „kolem dvorku“ a jsou zde zanechané hračky, což je i symbolem určité sociální kontroly, jiná zarůstají trávou. Je tu i svépomocná snaha „upgradovat“ některá z těchto pískovišť například dodáním malé přenosné plastové klouzačky. Improvizované hřiště je i v blízkosti budovy, kde sídlí ESKO – jsou zde na sušácích zavěšené houpačky pro nejmenší děti. Na potřeby dětí se v době výstavby sídliště myslelo v tomto prostoru více než pod ulicí Brodská, kde domy nemají obdobné prostorné dvorky a kde je rodiči silně pocítován nedostatek hřišť a kde se rodiče s dětmi uchylují na jedno nově (2023) zrekonstruované hřiště, případně docházejí na poměrně vzdálená hřiště ve městě. Na druhou stranu pískoviště u „Věžičky“ už neodpovídají dnešním standardům, je zde jen jeden herní prvek – pískoviště; hřiště nejsou zastíněná či oplocená, děti opouštějí hřiště a mohou vběhnout pod auta, která nyní do dvorků zajíždějí.

Centrální hřiště 25. 6. odpoledne – na hřišti je hodně dětí různého věku bez rodičů, romských i neromských, některé si mezi sebou povídají, že tu musejí být, protože rodiče nejsou dosud doma. Občas si odbíhají koupit nanuky, cukrovinky nebo chipsy do „večerky“, dělí se. Děti používají hodně českých i romských nadávek, k mladším dětem se však chovají ohleduplně (zřejmě jsou zvyklé na mladší sourozence), zpomalí kolotoč, aby mohly nastoupit, uklidí kolotoč od svých věcí, když je o to poprosím. Svoji dceru sleduji jen zpozzdálí a nemám o ni strach, jako občas na hřištích jinde. Děti se mezi sebou za používání nadávek občas kárají, případně regulují i svoje chování navzájem (mladší holčičku zasypaly děti pískem, starší děti je kárají, že jí zničí šaty a bude se to muset prát). Pískoviště je téměř bez zanechaných hraček. Děti mají vesměs na nohou boty, na okraji hřiště na chodníku se již objevují střepy, u laviček zátky od piva, nedopalky (moje dcera si však chce mermomocí sundat boty, je na to zvyklá).

Rodiče se objeví jen občas, s menšími dětmi, starají se o jejich bezpečnost na skluzavce, houpají je. U asfaltové plochy sedí dospělí a povídají si. Maminka, kterou oslovuji, nic neví o výzkumu, nemá náladu na rozhovor, říká rezignovaně, že slyšela, že tu má být místo toho parkoviště.

Název výzkumu

Sociologicko-antropologický výzkum mínění obyvatel v lokalitě „U Věžičky“ ve Žďáru nad Sázavou s cílem zjistit rozvojový potenciál zdejších veřejných prostranství

Zadavatel

Město Žďár nad Sázavou

Výzkumné šetření realizováno

Zejména v červnu 2024

Výzkumný tým složen z pedagogů a vědeckých pracovníků a studentů z Katedry sociální a kulturní antropologie, Fakulta filozofická Univerzita Pardubice

Jmenovitě se zúčastnili:

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.

Mgr. Libor Dušek, Ph.D.

Jan Kain

Julian Kincl

Sabina Kočí

Mgr. Michaela Konopíková, Ph.D.

Matouš Pekař

Mgr. Tomáš Retka, Ph.D.

PhDr. Hana Synková, Ph.D.

Mgr. Lada Víková, Ph.D.

Zpráva zpracována

V Pardubicích v roce 2024